

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ СТАТИСТИКИ, ОБЛІКУ ТА АУДИТУ**Відділення заочного та дистанційного навчання****Кафедра фінансів, банківської справи та страхування****Спеціальність 072 – «Фінанси, банківська справа та страхування»****КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА БАКАЛАВРА****на тему:****«Формування податкових надходжень місцевих бюджетів»**

Кваліфікаційна робота бакалавра містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело.

Студентка групи
Фз-4(20.25)

Корнієнко Анна Сергіївна

(підпис)

Науковий керівник

к.е.н., доцент Федина В.В.

(підпис)

Робота допущена до захисту

д.е.н., професор Бондарук Т.Г.

(підпис)

Київ 2024

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ СТАТИСТИКИ, ОБЛІКУ ТА АУДИТУ
ВІДДІЛЕННЯ ЗАОЧНОГО ТА ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ
КАФЕДРА ФІНАНСІВ, БАНКІВСЬКОЇ СПРАВИ ТА СТРАХУВАННЯ

Освітній ступінь – *бакалавр*

Галузь знань - *07 «Управління та адміністрування»*

Спеціальність – *072 «Фінанси, банківська справа та страхування»*

Освітньо-професійна програма – *«Фінанси, банківська справа та страхування»*

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри фінансів,
банківської справи та страхування
д.е.н., проф. Т.Г. Бондарук

«18» грудня 2023 р.

ЗАВДАННЯ
на кваліфікаційну роботу бакалавра
Корнієнко Анні Сергіївни

1. Тема роботи: Формування податкових надходжень місцевих бюджетів
керівник роботи: к.е.н., доцент Федина В.В.

затверджена наказом по Академії від «18» грудня 2023 р. № 426

2. Термін здачі студентом закінченої роботи 10 травня 2024 р.

3. Вихідні дані роботи: закони та нормативно-правові акти України, офіційні публікації і матеріали Міністерства фінансів України, наукові розробки вітчизняних і зарубіжних науковців, а також статистичні матеріали щодо формування податкових надходжень місцевих бюджетів.

4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які належить зробити):

1) теоретичні аспекти формування податкових надходжень у складі місцевого бюджету;

2) тенденції формування податкових надходжень місцевих бюджетів України;

3) напрями вдосконалення механізму формування податкових надходжень місцевих бюджетів.

5. Перелік графічного матеріалу: схеми, діаграми, таблиці.

6. Дата видачі завдання 28 грудня 2023 р.

Керівник

(підпис)

Завдання прийняв до виконання

(підпис)

Календарний план

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапів роботи	Відмітка про виконання
1.	Затвердження теми і наукового керівника кваліфікаційної роботи бакалавра на засіданні кафедри	18.12.2023	Виконано
2.	Опрацювання першоджерел по темі роботи	10.01.2024	Виконано
3.	Розробка плану роботи, методики та інструментарію досліджень	22.01.2024	Виконано
4.	Проведення економічних досліджень та їх аналіз	07.02.2024	Виконано
5.	Написання вступу до роботи	20.02.2024	Виконано
6.	Написання першого розділу роботи	06.03.2024	Виконано
7.	Написання другого розділу роботи	20.03.2024	Виконано
8.	Написання третього розділу роботи	03.04.2024	Виконано
9.	Написання висновків та пропозицій, оформлення роботи	10.04.2024	Виконано
10.	Подача першого варіанту роботи на кафедру	17.04.2024	Виконано
11.	Доопрацювання роботи згідно з зауваженнями керівника	24.04.2024	Виконано
12.	Попередній захист роботи	08.05.2024	Виконано

Студент _____
(підпис) (прізвище та ініціали)

Керівник роботи _____ к.е.н., доцент Федина В.В.
(підпис) (прізвище та ініціали)

ЗМІСТ

ВСТУП.....	5
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ПОДАТКОВИХ НАДХОДЖЕНЬ У СКЛАДІ МІСЦЕВОГО БЮДЖЕТУ.....	8
1.1. Економічна сутність місцевих бюджетів в умовах розвитку децентралізації.....	8
1.2. Податки як інструмент формування доходів місцевого бюджету.....	16
РОЗДІЛ 2. ТЕНДЕНЦІЇ ФОРМУВАННЯ ПОДАТКОВИХ НАДХОДЖЕНЬ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ УКРАЇНИ.....	26
2.1. Аналіз динаміки та структури доходів місцевих бюджетів.....	26
2.2. Оцінка податкових надходжень у структурі доходів місцевих бюджетів.....	35
РОЗДІЛ 3. НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМУ ФОРМУВАННЯ ПОДАТКОВИХ НАДХОДЖЕНЬ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ.....	44
3.1. Зарубіжний досвід формування податкових надходжень місцевих бюджетів.....	44
3.2. Резерви нарощування податкових надходжень місцевих бюджетів.....	52
ВИСНОВКИ.....	58
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	61
ДОДАТКИ.....	66

ВСТУП

Актуальність теми. Основною метою державної податкової політики є формування доходної складової державного бюджету. Рівень фінансування видатків місцевих бюджетів безпосередньо залежить від успішності залучення коштів у дохідну частину органів місцевого самоврядування. Зміцнення фінансової бази місцевого самоврядування визначається як одне з головних завдань для перетворення місцевих бюджетів у ефективний інструмент соціально-економічного розвитку територій.

Податок є одним зі засобів формування доходів бюджету та однією з форм економічних відносин, спрямованих на розподіл та перерозподіл валового внутрішнього продукту відповідно до потреб у фінансуванні витрат населення та державного регулювання економічних процесів. Важливість податкових надходжень на етапі економічних змін зростає не лише у формуванні державних фінансових ресурсів, але й у покращенні ефективності державного регулювання економіки шляхом введення прямих заборон і розпоряджень. Таким чином, державне управління поступово переходить на непрямі методи, включаючи податкові, для регулювання економіки.

Реформа податкової системи спричинила зміни в бюджетному законодавстві. Основною ідеєю змін була децентралізація влади та значне розширення повноважень місцевих органів влади, що передусім передбачало підвищення фінансової незалежності місцевих бюджетів та зміцнення матеріально-фінансової бази місцевого самоврядування. З ратифікацією Європейської хартії місцевого самоврядування та проголошенням одним із результатів подальшої інтеграції економічного розвитку до ЄС Україна адаптує систему бюджетних надходжень до умов і стандартів Європейського Союзу. Тому актуальним стало питання вдосконалення системи формування податкових надходжень у складі місцевих бюджетів в Україні.

Аналіз останніх публікацій і досліджень. Проблематика дослідження підходів до визначення сутності та значення податкових надходжень місцевих бюджетів постає в центрі наукових пошуків відомих вітчизняних вчених та фахівців. Зокрема, теоретико-методичні аспекти формування податкових надходжень місцевих бюджетів викладено в працях таких вчених, як: В. Письменний, Ч. Тібу, І. Лопушинський, М. Черновська, В. Тараненко, Н. Шевченко, Н. Проць, І. Луніна, Л. Лучишин, О. Борзенкова та інші. Але незважаючи на значну кількість наукових публікацій у цій сфері, виникає необхідність у пошуку нових підходів щодо зростання податкових надходжень, як вагомого джерела доходів місцевого бюджету.

Мета дослідження – вивчення теоретичних засад та розробка практичних рекомендацій щодо удосконалення механізму формування податкових надходжень в доходах місцевих бюджетів.

Основними завданнями роботи є:

- дослідження економічної сутності місцевих бюджетів в умовах розвитку децентралізації;
- характеристика податків як інструменту формування доходів місцевого бюджету;
- аналіз динаміки та структури доходів місцевих бюджетів;
- оцінка податкових надходжень у структурі доходів місцевих бюджетів;
- дослідження зарубіжного досвіду формування податкових надходжень місцевих бюджетів;
- визначення резервів нарощування податкових надходжень місцевих бюджетів.

Об’єкт дослідження – економічні відносини, які виникають в процесі формування доходів місцевих бюджетів.

Предмет дослідження – формування податкових надходжень місцевих бюджетів.

Методи дослідження. У процесі написання кваліфікаційної роботи, для розв'язання поставлених завдань, застосовувались такі загальнонаукові методи: теоретичного узагальнення – для обґрунтування результатів теоретичних досліджень і методичних підходів щодо податкових надходжень до доходів місцевого бюджету; аналізу та синтезу, системного підходу – для аналізу та визначення напрямків розширення джерел податкових надходжень у доходах місцевого бюджету; системного та статистичного аналізу – для вивчення, групування, виявлення домінуючих факторів, що впливають на формування податкових надходжень до доходів місцевого бюджету.

Інформаційною базою дослідження стали законодавчі та нормативно-правові акти України, офіційні публікації і матеріали Міністерства фінансів України, наукові праці вітчизняних і зарубіжних науковців, а також статистичні матеріали щодо формування податкових надходжень місцевих бюджетів, зокрема матеріали веб-сайтів Державний веб-портал бюджету для громадян; Децентралізація в Україні.

Практичне значення кваліфікаційної роботи. Сформульовані та обґрунтовані в кваліфікаційній роботі наукові положення можуть бути використані у діяльності державних та місцевих органів влади в частині можливості застосування запропонованих методів нарощування податкових джерел доходів місцевого бюджету.

Структура роботи. Кваліфікаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел, що містить 43 найменування, та 1 додатку. Загальний обсяг роботи становить 67 сторінок, містить 5 таблиць і 22 рисунки.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ПОДАТКОВИХ НАДХОДЖЕНЬ У СКЛАДІ МІСЦЕВОГО БЮДЖЕТУ

1.1. Економічна сутність місцевих бюджетів в умовах розвитку децентралізації

Існування держави безпосередньо пов'язане з наявністю фінансових ресурсів. Успішне життя людей та їх справжнє благополуччя в організованій громаді сьогодні вже неможливо уявити без бюджету. Склад загальнодержавної бюджетної системи визначається Бюджетним кодексом України [13]. Цей надзвичайно важливий документ також систематизує та окреслює всі аспекти функціонування бюджету відповідно до Конституції України.

Місцеві бюджети – це кошти з фінансових ресурсів, котрі призначені для виконання функцій і завдань місцевого самоврядування. Місцеві бюджети, які виступають частиною бюджетної системи держави та основою фінансової спроможності самоврядування, забезпечують необхідні кошти для фінансування заходів щодо соціального та економічного розвитку місцевих органів влади [13].

Бюджет, який є планом формування та використання фінансових ресурсів для забезпечення виконання завдань і функцій, покладених на органи влади та регіональну владу, включає доходи та видатки [13].

Крім того, особливу роль відіграють доходи місцевих бюджетів, які фінансують програми та заходи у сферах освіти, охорони здоров'я, соціального захисту та соціального забезпечення тощо. Вже довгий період часу в Україні здійснюється перехід до ринкових економічних умов. Як наслідок це збільшує роль держави в урегулюванні економіки завдяки різним важелям: економічним, фінансовим, політичним тощо. Одним із потужних фінансових важелів є проведення зваженої бюджетної політики на усіх рівнях.

Згідно із думкою Жихор О. та Кириленко О., бюджет – це найдієвіший інструмент впливу на процеси, які відбуваються у суспільстві [25, с. 13]. Якщо прослідкувати у більшості розвинених країн, відбувається перерозподіл

фінансових ресурсів і бюджетні відносини стосуються всіх ланок фінансової системи. Важливу роль в цьому грають місцеві бюджети.

Натомість Опарін В. та Федосов В. стверджують, що бюджет є сукупністю економічних відносин між фізичними особами, юридичними особами та державою. Основною причиною цих відносин є розподіл і перерозподіл ВВП із метою формування, а також використання централізованого фонду грошових коштів, який призначений для забезпечення виконання державою її функцій [41, с. 45].

Відповідно до БКУ: «місцевий бюджет – план формування та використання фінансових ресурсів для забезпечення завдань і функцій, які здійснюються відповідно органами державної влади, органами влади АРК, ОМС протягом бюджетного періоду» [13]. В цьому ж Кодексі разом із бюджетом з'являються ін. фінансові поняття такі як видатки, доходи тощо.

Джерела формування місцевого бюджету представимо на рис. 1.1.

Рис. 1.1. Джерела формування місцевих бюджетів

Джерело: побудовано автором за даними [6].

Виходячи із вище сказаного, зауважимо, що бюджет має свою форму прояву. Перш за все, це основний фінансовий план, звіт і інформаційна база, у яких відображається діяльність держави і органів місцевого самоврядування.

У своєму матеріальному змісті бюджет має кілька особливих ознак, що видно з рис. 1.2.

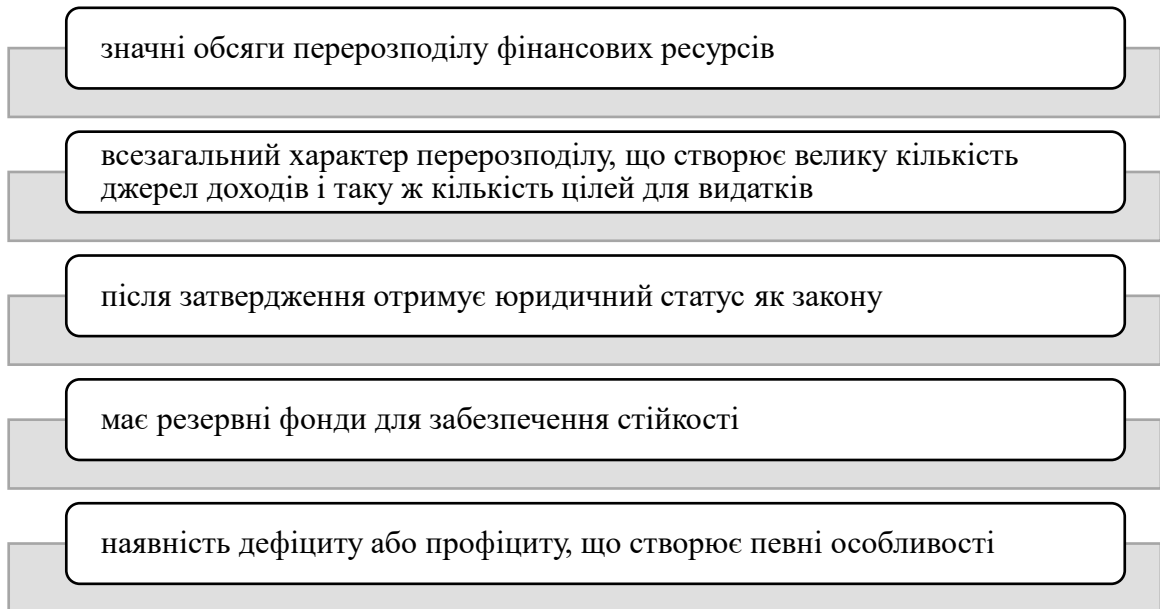

Рис. 1.2. Ознаки місцевого бюджету

Джерело: побудовано автором за даними [6].

Обсяг державного бюджету залежить від визначених факторів, що продемонстровано на рис. 1.3.

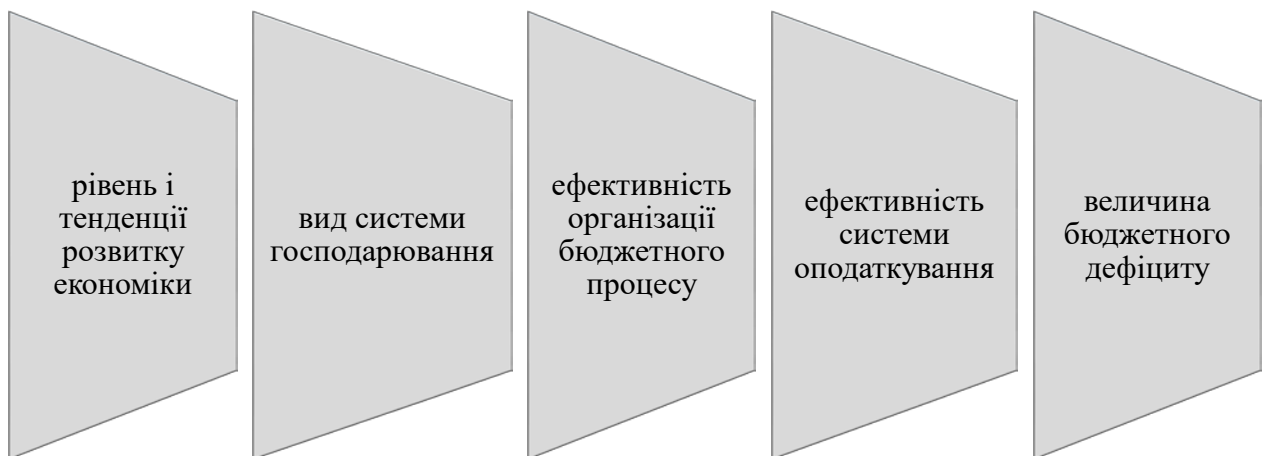

Рис. 1.3. Фактори впливу на місцевий бюджет

Джерело: побудовано автором за даними [15, с. 133].

Структуру місцевого бюджету показано на рис. 1.4.

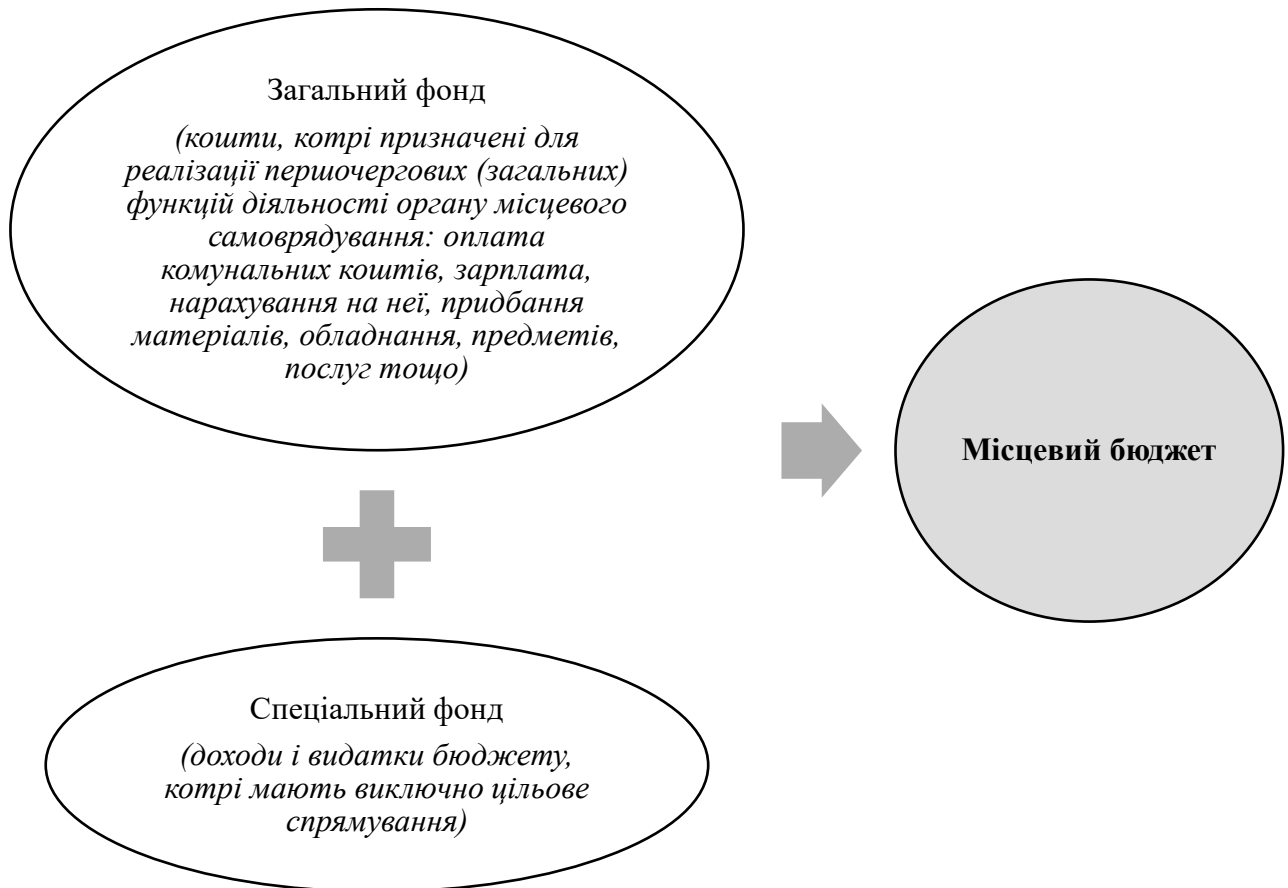

Рис. 1.4. Структура місцевого бюджету згідно БКУ

Джерело: побудовано автором за даними [13].

Ще одним фондом у складі бюджету виступає резервний фонд. Як і спеціальний, він має конкретне цільове призначення – на фінансування непередбачених бюджетних витрат [36, с. 96]. У державному бюджеті він є обов'язковим, але його обсяг не може перевищувати 1% від загального розміру бюджету. На рівні місцевих бюджетів резервний фонд встановлюється за рішенням відповідних органів [13].

Зазначимо, що «бюджети місцевого самоврядування - бюджети територіальних громад сіл, їх об'єднань, селищ, міст, бюджети ОТГ» [13]. Особливість місцевих бюджетів чітко підкреслюється багатьма документами. У них своя сфера дії, свої умови визначення категорій бюджетів, свої масштаби впливу. Якщо звернути увагу на думку певних науковців у даній сфері, то можна побачити, що ці бюджети не відрізняються від місцевих бюджетів. Річ у тім, що

реформа децентралізації змусила міста стати більш самостійними, а ніж до реформи. На це є низка визначених причин, основні з яких представлені на рис. 1.5.

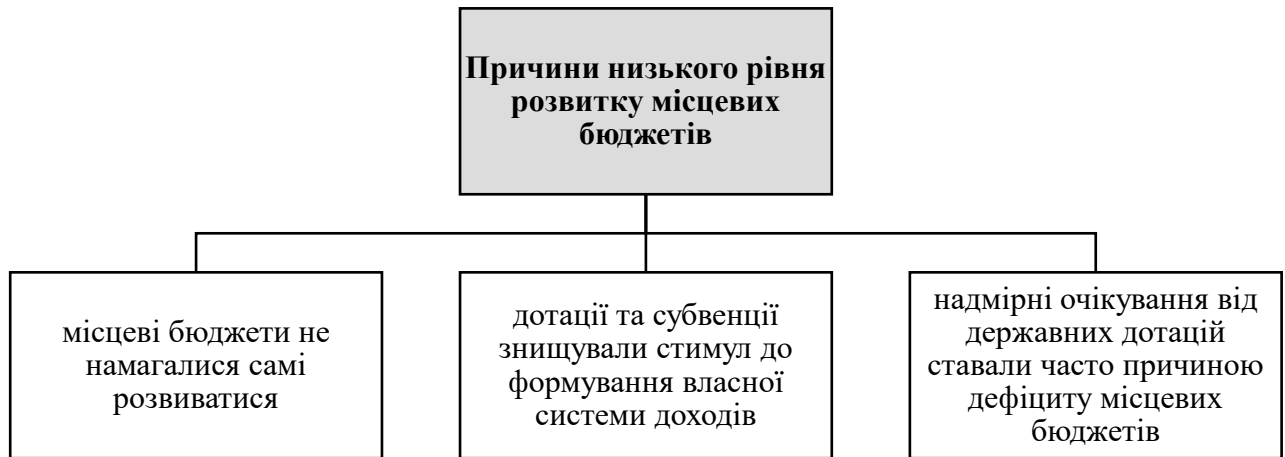

Рис. 1.5. Основні причини стримування розвитку місцевих бюджетів

Джерело: побудовано автором за даними [10; 36].

Зокрема реформа децентралізації здебільшого визначила ці проблеми. Адже трансферти в даному випадку відіграють роль support позиції (другорядну). Разом з тим реформа податкової системи утворила певні можливості для акумуляції додаткових джерел для формування власних джерел надходжень [9].

Ключовою особливістю місцевих бюджетів є наявність в них власної доходної бази і власних видаткових повноважень. Законом України «Про місцеве самоврядування в Україні» [32] та Європейською Хартією місцевого самоврядування [19] закріплено принцип правової, організаційної та матеріально-фінансової основи місцевого самоврядування.

Використовуючи принцип субсидіарності вони отримують статус делегованих повноважень. Однією із їх цілей є надання суспільних послуг якнайбільше наближених до кінцевого споживача. Вони виконують ряд повноважень бюджету держави, які визначаються державними функціями. Тобто місцеві бюджети виконують, як власні, так і делеговані повноваження.

Перелік цих повноважень розкривається через реалізацію видатків із місцевого бюджету та цілі, що виконуються завдяки ним. Здебільшого це загальні функції, такі як: забезпечення освіти на місцевому рівні, слідкування за станом доріг, транспорту, медицини тощо [8].

У БКУ визначено, що державна допомога на місця визначається як «міжбюджетні трансферти»: «кошти, які безоплатно і безповоротно передаються з одного бюджету до іншого» [13]. Статтею 96 цього Кодексу передбачені наступні види трансфертів (рис. 1.6):

Рис. 1.6. Структура офіційних трансфертів згідно чинного законодавства

Джерело: побудовано автором за даними [13].

Разом з тим слід звернути увагу, що всі основні засади розподілу бюджетних коштів і напрямів їх використання регулює Закон України «Про Державний бюджет на поточний рік».

Слід звернути увагу на бюджет розвитку у складі місцевого бюджету, який особливо став помітним із введенням в дію БКУ . Він включає доходи і видатки місцевого бюджету, що створюються та використовуються задля реалізації програм, які спрямовані на зміцнення матеріально-фінансової бази місцевого самоврядування. Відповідно до БКУ, цей фонд формується за рахунок наступних надходжень (рис. 1.7):

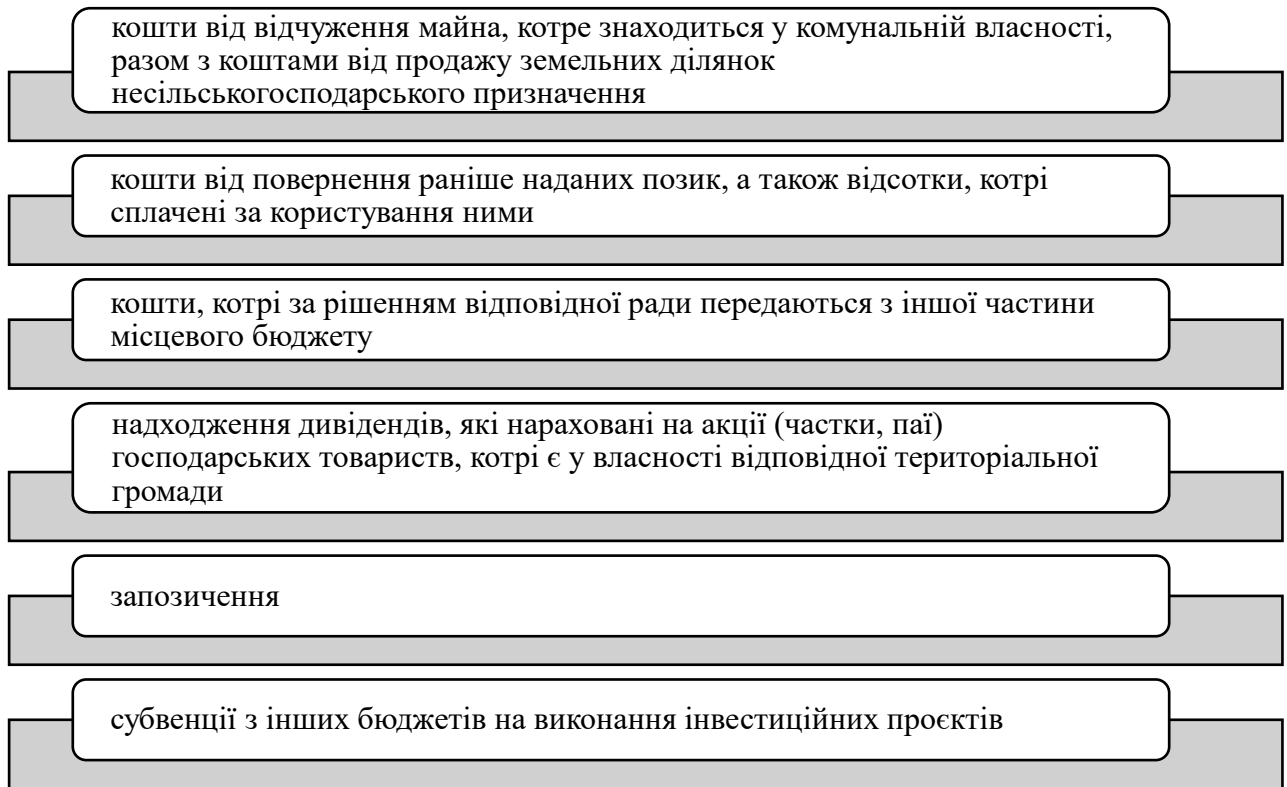

Рис. 1.7. Структура бюджету розвитку

Джерело: побудовано автором за даними [13].

Важливою складовою місцевого бюджету є його видатки. Розподіл видатків представлено на рис. 1.8.

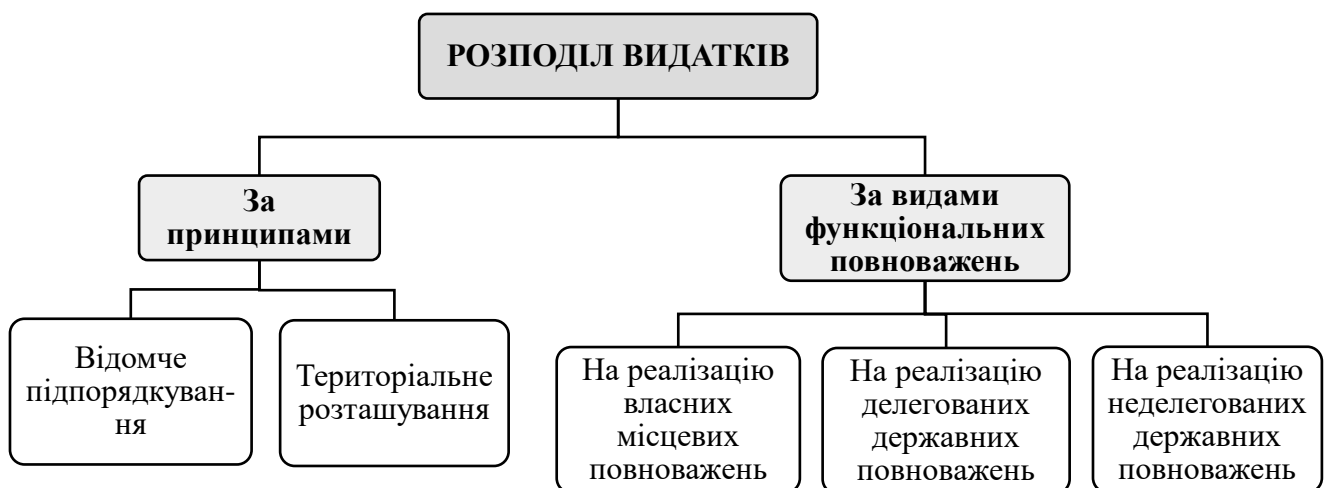

Рис. 1.8. Основи розподілу видатків між ланками бюджетної системи

Джерело: побудовано автором за даними [42; 43].

Зауважимо, що отримані доходи органи місцевої влади спрямовують на фінансування покладених на них повноважень (власних і делегованих) для досягнення головних завдань. Для цього в місцевому бюджеті виділяють основні групи бюджетних видатків (рис.1.9).

Рис. 1.9. Основні види видатків місцевих бюджетів

Джерело: побудовано автором за даними [40].

Таким чином, підсумовуючи вищесказане, зауважимо, що ключову роль при ринковій економіці місцевий бюджет відіграє у забезпеченні належного функціонування соціальної сфери, збереженні соціальної стабільності в суспільстві. Разом з тим, проблемними є нестача фінансових ресурсів для виконання ними їх завдань. Іноді лише бюджетних трансфертів недостатньо, а тому потрібно повністю переглянути фінансовий план на наступний рік. Тобто необхідно чітко розуміти рівень економіки в цілому і робити визначені кроки щодо його підвищення. У такому випадку підвищиться можливість реалізації необхідних програм і завдань у сферах охорони здоров'я, освіти, соціального захисту, в т.ч., ЖКГ, громадського транспорту тощо.

Зауважимо, що різні адміністративно-територіальні одиниці володіють неоднаковим економічним і фінансовим потенціалом. Мають неоднакові можливості для отримання доходів на своїй території, справляння податків. Це залежить від особливостей цих регіонів, розвитку їх промисловості, чисельності населення і т.д.

За умов наявності диспропорцій у розвитку великого значення набуває регулююча функція держави. Проблема вирівнювання цих диспропорцій в Україні має велике значення. Особливо щодо виконання соціальних функцій,

таких як охорона здоров'я, освіта, соціальний захист і соціальне забезпечення. Безпосередній вплив держави на економічний та соціальний розвиток територій проявляється через систему трансфертів.

Разом з тим, відмітимо, що для нашої держави характерний високий рівень корумпованості органів влади, саме тому, виникає нагальна потреба у суб'єктів господарювання щодо забезпечення їх фінансовими ресурсами, в тому числі, неефективне використання бюджетних коштів, значний рівень бюджетного дефіциту, незбалансованість відносин між різними рівнями бюджетів. В цих умовах законодавство із даної сфери потребує постійного удосконалення, необхідно в тому числі відмовитись від застарілих та неефективних методів організації бюджетного процесу. Основним шляхом вирішення зазначених проблем є реалізація реформи бюджетної децентралізації, яка дає можливість розширити місцеві владні повноваження та знайти альтернативні шляхи надходжень до доходної частини місцевого бюджету, в тому числі частково вирішити окреслені вище проблеми.

1.2. Податки як інструмент формування доходів місцевого бюджету

З прийняттям децентралізаційної стратегії в Україні виникає потреба у нових підходах до формування доходів місцевих бюджетів та вдосконалення системи оподаткування. Завдяки законодавчо закріпленому праву на економічну самостійність кожна адміністративно-територіальна одиниця повинна мати власний бюджет, яким би вона могла розпоряджатися без зовнішнього втручання. Це зумовлено необхідністю наявності фінансових ресурсів для управління соціальним та економічним життям регіону. Ці ресурси формуються за рахунок надходжень певних податків і зборів до бюджету конкретної території.

Впродовж 2014-2015 років були внесені зміни до податкового та бюджетного законодавства України, що визначили нову модель фінансування

місцевого самоврядування. Ці зміни заклали фундамент для здійснення реформування бюджетно-податкової децентралізації.

Податкові надходження є ключовим джерелом фінансування бюджетів як на державному, так і на місцевому рівнях. Саме завдяки податкам держава має змогу виконувати свої функції та забезпечувати фінансування видатків, передбачених бюджетом України. Податкова система, що формується органами влади, визначає економічні взаємовідносини між суб'єктами господарювання та державою.

У Податковому кодексі визначено, що податком є «обов'язковий, безумовний платіж до відповідного бюджету, що справляється з платників податку» [29].

Терміни «податок», «збір» та «обов'язковий платіж» часто вживаються як синоніми, адже вони дійсно описують схожі категорії. Проте, між ними існує певна різниця..

Поняття «обов'язковий платіж» є найширшим і охоплює всі платежі, що мають примусовий характер, пов'язані з діяльністю держави. Слід зазначити, що до цієї категорії належать лише платежі суто податкового характеру (на відміну від таких обов'язкових платежів як штрафи та пеня). Податки та збори є підкатегоріями «обов'язкових платежів» і характеризуються чітко визначеними ознаками, що відрізняють їх від інших платежів.

У цілому ж обов'язкові платежі в контексті нашого дослідження включають: податки; збори; податкові плати (мита, плату за торговий патент і т. ін.).

Дійсно, податки, мита та збори мають ряд спільних рис, таких як:

- обов'язковість сплати до відповідних бюджетів або фондів;
- чітке закріплення за певними бюджетами або фондами, куди вони надходять;
- стягнення на основі чітко визначених законом форм і порядку надходження;
- примусовий характер стягнення у разі несплати;

- контроль за сплатою з боку єдиних органів Державної податкової служби.
- безеквівалентний характер, тобто відсутність прямої залежності між сплаченою сумою та отриманою від держави вигодою.

Однак, незважаючи на ці спільні риси, податки, мита та збори мають також чіткі відмінності, які визначаються їхнім призначенням, об'єктом оподаткування та механізмом стягнення.

У вітчизняній податковій системі чітко визначено основні поняття: податок як «обов'язковий, безумовний платіж до відповідного бюджету, що справляється з платників податку; збір (плата, внесок) як обов'язковий платіж до відповідного бюджету, що справляється з платників зборів, з умовою отримання ними спеціальної вигоди, у тому числі внаслідок вчинення на користь таких осіб державними органами, органами місцевого самоврядування, іншими уповноваженими органами та особами юридично значимих дій» [29].

Система формування податкових надходжень місцевих бюджетів в Україні ґрунтується на двох законодавчих актах:

1. Податковий кодекс України (ПКУ). Цей документ визначає загальні принципи оподаткування, встановлює види податків та зборів, а також регламентує порядок їх адміністрування.

2. Бюджетний кодекс України (БКУ). Цей закон окреслює механізм розподілу податкових надходжень між державним та місцевими бюджетами. Він також встановлює чіткі пропорції, за якими загальнодержавні податки та збори зараховуються до бюджетів різних рівнів.

Сукупність загальнодержавних податків та зборів згідно зі ст. 9 Податкового кодексу України становлять [29]:

1. Податок на прибуток підприємств. Стягується з юридичних осіб, які отримують прибуток від своєї діяльності в Україні. Ставка податку становить 18%.

2. Податок на доходи фізичних осіб (ПДФО). Стягується з фізичних осіб, які отримують доходи на території України. Ставка податку становить 18%, але для деяких видів доходів можуть застосовуватися інші ставки.

3. Податок на додану вартість (ПДВ). Стягується з вартості товарів та послуг, що реалізуються на території України. Стандартна ставка ПДВ становить 20%, але для деяких товарів та послуг можуть застосовуватися інші ставки (7%, 14% або 0%).

4. Акцизний податок. Стягується з акцизних товарів, визначених Податковим кодексом України. Ставки акцизного податку встановлюються для кожного виду акцизних товарів окремо.

5. Екологічний податок. Стягується за викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря, скидання забруднюючих речовин у водні об'єкти, розміщення відходів. Ставки екологічного податку встановлюються залежно від виду забруднюючої речовини та її норми викиду (скидання).

6. Рентна плата. Стягується за користування природними ресурсами, визначеними Податковим кодексом України. Ставки рентної плати встановлюються для кожного виду природного ресурсу окремо.

7. Мито. Стягується при переміщенні товарів через митний кордон України. Ставки мита встановлюються Українським класифікатором товарів зовнішньоекономічної діяльності (УКТ ЗЄД).

Структуру загальнодержавних податків та зборів схематично подано на рис. 1.10.

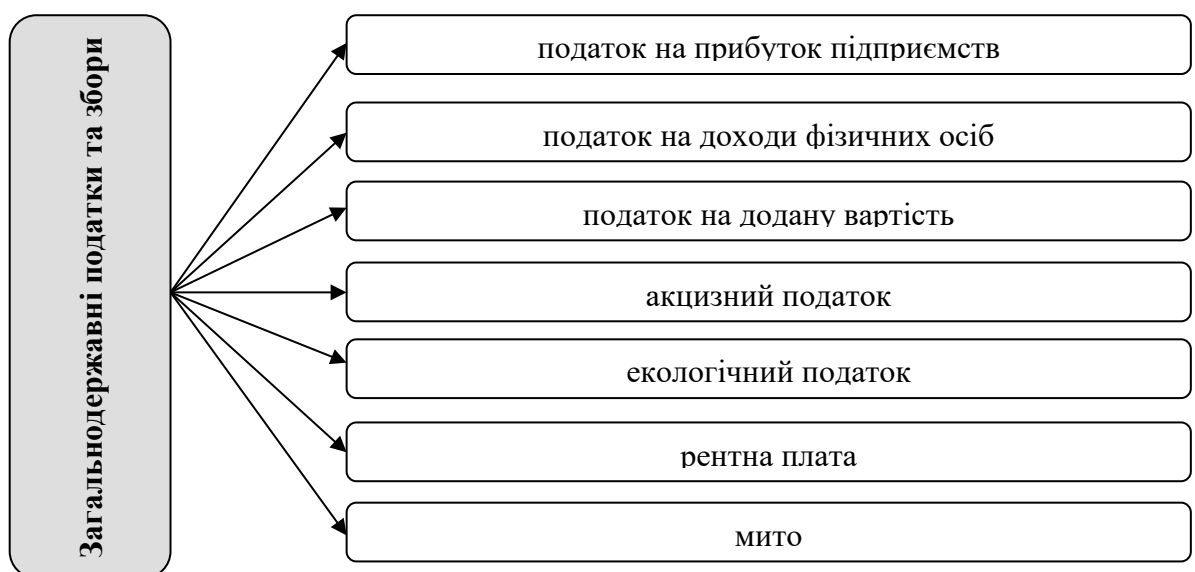

Рис. 1.10. Структура загальнодержавних податків та зборів

Джерело: побудовано автором за даними [29].

У зв'язку з тим, що в Україні існує дворівнева бюджетна система, загальнодержавні податки розподіляються між державним та місцевими бюджетами відповідно до встановлених норм Бюджетного кодексу України та, в окремих випадках, Закону України «Про Державний бюджет України» на відповідний рік. Цей розподіл відбувається в законодавчо визначених пропорціях (табл. 1.1.)

Таблиця 1.1

**Структура загальнодержавних податкових надходжень у доходах
місцевих бюджетів**

Податкові надходження	Обласні бюджети	Бюджети міст обласного значення, м. Києва, районних бюджетів, бюджетів об'єднаних територіальних громад	Бюджети міст районного значення, сільських, селищних бюджетів
Податок на доходи фізичних осіб	15%	60% – для перелічених бюджетів (окрім м. Києва) 40% – для м. Києва	-
Рентна плата за спеціальне використання лісових ресурсів	50%	37% 50% – для м. Києва	-
Рентна плата за спеціальне використання води	50%	45% – для м. Києва	-
Рентна плата за користування надрами (крім видобування нафти, природного газу та газового конденсату)	25%	25% – для м. Києва	-
Плата за використання інших природних ресурсів	100%	100% – для м. Києва	-
Акцизний податок з реалізації підакцизних товарів	-	100%	100%
Податок на прибуток підприємств	10%	10% – для м. Києва	-
Податок на прибуток підприємств комунальної форми власності	100%	100%	100%
Рентна плата за користування природними ресурсами місцевого значення	-	100%	100%
Екологічний податок	55%	25% – для перелічених бюджетів (окрім м. Києва) 80% – для м. Києва	25%

Джерело: складено автором за даними [13].

Таким чином стає зрозуміло, що місцева влада не може безпосередньо впливати на ту частку доходів місцевих бюджетів, яка формується за рахунок загальнодержавних податків та зборів. Це пов'язано з тим, що елементи податкової системи (ставки, пільги тощо), а також пропорції розподілу надходжень чітко визначені на централізованому рівні.

Проте, місцева влада має можливість опосередковано здійснювати вплив на зростання загальних доходів місцевих бюджетів. Це може бути досягнуто шляхом:

- створення нових робочих місць. Це призведе до збільшення кількості платників податків та, відповідно, до зростання надходжень до місцевого бюджету;

- підвищення інвестиційної привабливості території: Це стимулюватиме розвиток бізнесу, що також сприятиме збільшенню податкових надходжень;

- ефективного контролю за використанням природних ресурсів. Це дозволить максимізувати надходження до місцевого бюджету від рентної плати та інших платежів за користування природними ресурсами.

- реалізації інших програм та заходів, спрямованих на розвиток

Ефективне використання цих інструментів може значно покращити фінансову ситуацію місцевих громад.

Розвиток системи місцевого оподаткування відіграє суттєву роль у формуванні доходів місцевих бюджетів. Це пов'язано з тим, що надходження від місцевих податків та зборів напряму зараховуються до бюджетів органів місцевого самоврядування. Місцева влада має можливість самостійно визначати перелік та ставки місцевих податків та зборів (в межах ПКУ), а також порядок їхнього адміністрування. Це дозволяє їй мобілізувати додаткові кошти для фінансування потреб місцевих громад.

Важлива перевага місцевого оподаткування полягає в його гнучкості. Місцева влада може вносити зміни до системи місцевого оподаткування, враховуючи специфіку та потреби свого регіону. Це робить цю систему більш адаптивною до мінливих економічних умов. Крім того, розвиток місцевого

оподаткування сприяє підвищенню відповідальності місцевої влади за ефективне використання бюджетних коштів. Адже саме від рівня економічного розвитку та добробуту жителів регіону залежить обсяг надходжень від місцевих податків та зборів.

Згідно з Європейською хартією місцевого самоврядування [19], яку Україна ратифікувала, місцеві органи влади мають окремий владний статус, відмінний від загальнодержавних. Це означає, що вони володіють значною самостійністю у реалізації функцій, пов'язаних з розвитком відповідних територій.

Європейська хартія місцевого самоврядування гарантує місцевим органам влади:

- широкий спектр повноважень (місцева влада має право самостійно вирішувати питання, які стосуються життя громади, наприклад, питання благоустрою, освіти, охорони здоров'я тощо);

- фінансову автономію (місцева влада володіє власними джерелами доходів, що дозволяє їй фінансувати свою діяльність;

- політичну самостійність (місцева влада обирається жителями громади і не підпорядковується безпосередньо центральній владі).

Ці гарантії сприяють тому, щоб місцева влада діяла в інтересах своїх виборців та ефективно вирішувала проблеми громади. Це, в свою чергу, робить місцеве самоврядування важливим інструментом для демократизації суспільства та розвитку регіонів.

Г. Полишин зазначає, що «Європейська Хартія місцевого самоврядування розглядає локальні податки і збори як необхідний атрибут, потребу і в певному розумінні ознаку місцевого самоврядування. Саме тому вони мають існувати у такій кількості, в якій повністю б забезпечували місцеві ради коштами, необхідними для задоволення власних потреб. При цьому делеговані та передані повноваження мають фінансуватися за рахунок передачі частини доходів центральної влади. Місцеві податки і збори мають формувати в собі ту частину

дохідної бази місцевих бюджетів, щодо якої центральні органи влади не мають жодних повноважень» [30, с. 163].

Важливо зазначити, що Європейська хартія місцевого самоврядування не лише гарантує права місцевим органам влади, але й накладає на них певні зобов'язання. Зокрема, місцева влада повинна забезпечувати прозорість своєї діяльності, поважати права людини та свободи громадян, а також діяти в рамках закону.

На жаль, повне втілення принципів Європейської хартії місцевого самоврядування в Україні наразі є сьогодні досить складним завданням. Це пов'язано з тим, що значна частина територій країни переживає депресивний розвиток, що робить їх неспроможними самостійно формувати повноцінну фінансову базу. Досвід застосування системи місцевого оподаткування в Україні також свідчить про те, що їхня роль у формуванні фінансів органів місцевого самоврядування поки що залишається незначною.

Загалом процес становлення та розвитку системи місцевого оподаткування можна розділити на декілька етапів (Додаток А).

Отже, з часу здобуття Україною незалежності спостерігається значне скорочення загальнодержавних та місцевих податків і зборів:

2011 рік: 18 загальнодержавних та 5 місцевих податків і зборів.

2015 рік: 22 податки і збори (з них 11 загальнодержавних та 11 місцевих).

2024 рік: 7 загальнодержавних та 4 місцевих податки і 2 види зборів.

Таким чином, за більш як двадцять років незалежності кількість податків та зборів в Україні скоротилась на 61%.

Хочемо зазначити, що зменшення кількості податків та зборів було одним із пріоритетних напрямків податкової реформи в Україні, метою якої було спростити податкову систему, зробити її більш прозорою та стимулювати економічне зростання. Незважаючи на скорочення кількості податків та зборів, їхні ставки та бази оподаткування в деяких випадках зросли.

Структуру систему місцевого оподаткування схематично зображено на рис. 1.11.

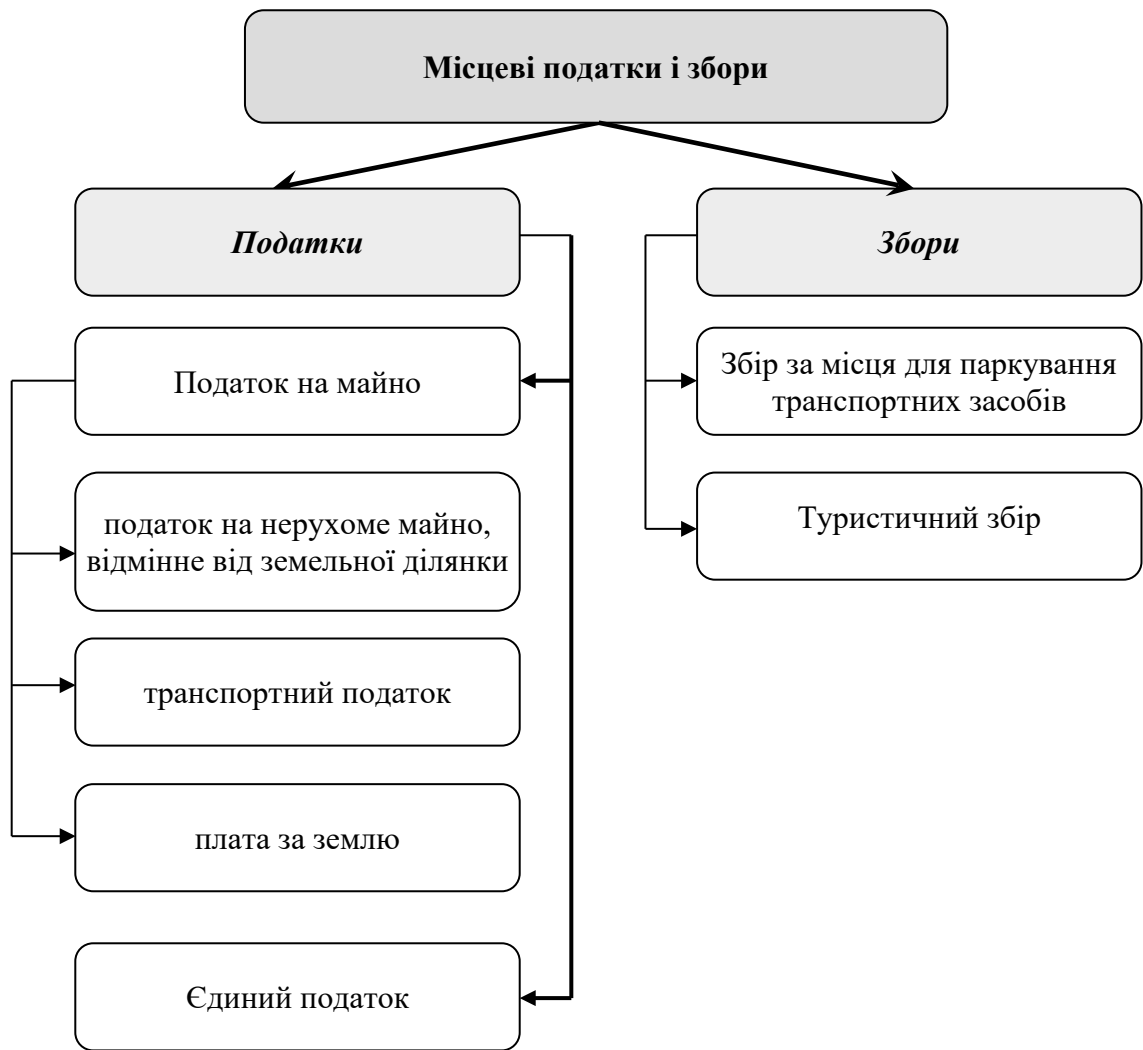

Рис. 1.11. Структура системи місцевого оподаткування в Україні

Джерело: побудовано автором за даними [29].

Важливо відзначити, що податок на додану вартість, який включається у вартість товарів, послуг та робіт і сплачується покупцем, насправді не надходить до державного бюджету, а не наповнює місцеві. Його облікує та перераховує до бюджету продавець. Цей податок стягується в повному обсязі за ставкою 20% (на окремі операції встановлені Податковим кодексом ставки складають 7% і 0%) [29]:

Відповідальність за податки та збори на місцевому рівні покладена на сільські, селищні, міські ради та ради об'єднаних територіальних громад. Ця відповідальність включає встановлення ставок місцевих податків та зборів в рамках ставок, визначених Податковим кодексом, визначення списку податкових агентів, включаючи туристичний збір, прийняття рішень щодо

встановлення податків та зборів, зміни їх розмірів, об'єктів оподаткування, порядку сплати та надання податкових пільг, що може призвести до зміни податкових обов'язків платників податків

Таким чином, місцеве оподаткування в Україні ґрунтується на принципах Європейської хартії місцевого самоврядування (1985 року), до якої Україна приєдналася в 1997 році. Відповідно до статті 9 цієї Хартії, частину фінансових ресурсів органів місцевого самоврядування формується за рахунок місцевих податків та зборів, розміри яких вони можуть встановлювати в межах закону. Недостатність фінансових ресурсів покривається за рахунок перерозподілу частини загальнодержавних податків (у законодавчо визначеному відсотковому співвідношенні відповідно до рівня місцевого бюджету).

Протягом останніх років були внесені зміни до податкового та бюджетного законодавства, спрямовані на збільшення доходів місцевих бюджетів шляхом застосування ряду методів. Ці методи включають ліквідацію неефективних податків та введення нових, розширення кола об'єктів оподаткування, зміну податкових ставок, розширення кількості платників податків та перегрупування податків, таких як єдиний податок та плата за землю, на місцевий рівень.

РОЗДІЛ 2. ТЕНДЕНЦІЇ ФОРМУВАННЯ ПОДАТКОВИХ НАДХОДЖЕНЬ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ УКРАЇНИ

2.1. Аналіз динаміки та структури доходів місцевих бюджетів

Бюджети місцевих органів самоврядування відіграють вирішальну роль у розвитку регіонів та окремо взятих територій. Кошти, акумульовані в межах бюджетів органів місцевого самоврядування розподіляються на фінансування потреб соціально-економічного розвитку. З 2014 року в Україні проводиться реформа децентралізації з метою зменшення ролі держави у розподілі бюджетних коштів між бюджетами різних рівнів, збільшення обсягів фінансової самостійності та прийняття рішень бюджетів місцевих рівнів. З огляду на це варто перед усім звернути увагу на частку фінансових ресурсів місцевих бюджетів, яка зосереджена у зведеному бюджету України.

Для подальшого дослідження варто наголосити, що процеси децентралізації вплинули не лише на якісні характеристики функціонування бюджетів місцевих рівнів, а й спричинили їх кількісні зміни. Кількість місцевих бюджетів станом на 01.01.2024 року відображена в табл. 2.1.

Таблиця 2.1

Місцеві бюджети станом на 01.01.2024, шт.

Типи місцевих бюджетів	Всього місцевих бюджетів	Мають відношення до Державного бюджету
Обласні бюджети, бюджет АРК	25	24
Бюджети міст республіканського/обласного значення	12	0
Районні бюджети	136	119
Бюджети об'єднаних територіальних громад	625	625
Бюджети районів у містах обласного значення	7	0
Бюджети міст районного значення	6	0
Бюджети селищ міського типу	39	0
Бюджети сільрад (сіл)	229	0
Разом	1079	768

Джерело: складено автором за даними [24].

Зменшення кількості бюджетів з теоретичної точки зору повинне сприяти зростанню якості бюджетних послуг, формування відповідної доходної бази та її раціональний розподіл. Однак, хаотичний поділ територій без урахування їх специфічних особливостей розвитку дещо ускладнив подальші процеси децентралізації.

Формування доходів місцевих бюджетів здійснюється на основі загального та спеціального фондів, динаміка їх зміни відображена в табл. 2.2.

Таблиця 2.2

Динаміка балансу місцевих бюджетів з 2022 по 2023 роки, млрд грн

Показники	Загальний фонд		Спеціальний фонд		Разом		
	2022	2023	2022	2023	2022	2023	Відхилення
Доходи	527	590,5	28,1	62,1	555,1	652,6	97,5 (117,5%)
Видатки	421,5	476,3	62,8	170,5	484,3	646,8	162,5 (133,5)
Кредитування	1	0,4	-0,07	0,006	0,9	0,4	-0,6
Дефіцит Профіцит	104,5	113,7	-34,6	-108,5	69,9	5,4	-64,5

Джерело: складено автором за даними [16].

У порівнянні показників виконання місцевих бюджетів протягом 2022 та 2023 років спостерігається зростання частки доходів загального фонду, які у переважній більшості формуються за рахунок податкових надходжень від місцевих та окремих груп загальнодержавних податків. Річний приріст доходів загального фонду склав 63,5 млрд грн. Крім того, варто відмітити зростання обсягу доходів спеціального фонду на 34 млрд грн. Цей факт свідчить про зростання власних надходжень місцевих органів влади у порівнянні з попереднім періодом.

У порівнянні з доходною частиною місцевих бюджетів, видатки протягом року зросли на 133,5%. Зростання зазнали видатки як із загального, так і з спеціального фондів. Обсяг кредитування бюджетів місцевого рівня залишається доволі низьким. Незначний показник відхилення демонструє той факт, що на

рівні місцевих бюджетів дане джерело фінансування не користується належним попитом.

В структурі зведеного бюджету України фінансові ресурси місцевих органів влади коливаються від 17,8 до 24,4% (рис. 2.1).

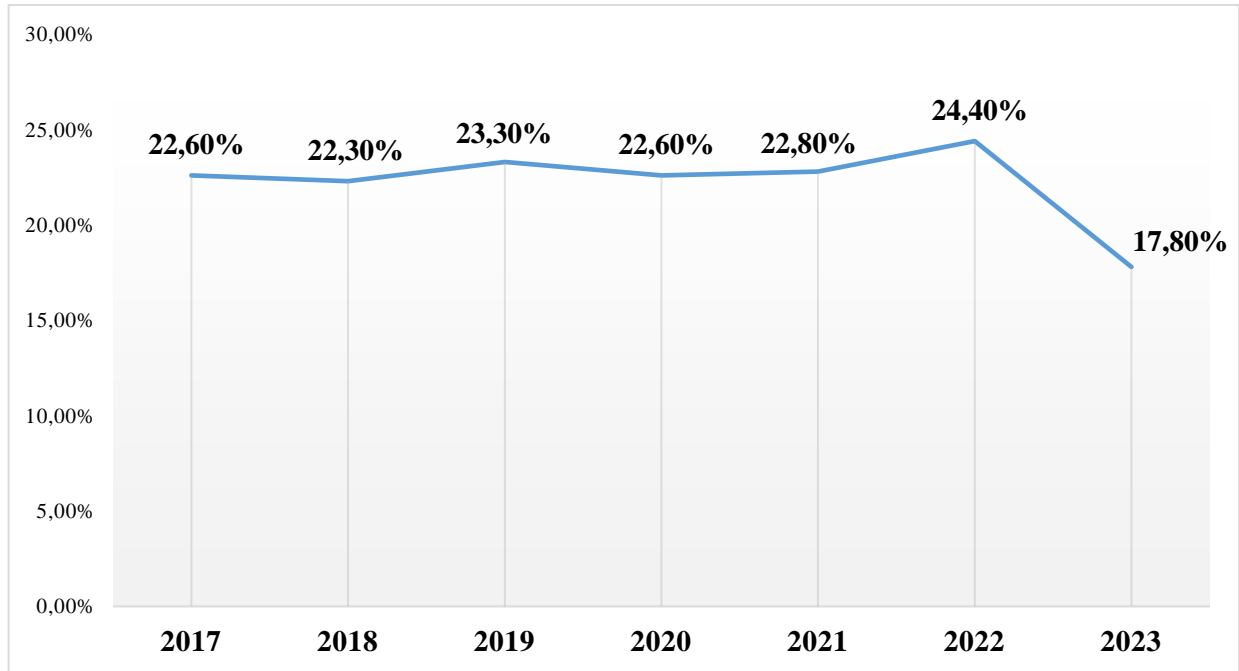

Рис. 2.1. Частка місцевих бюджетів у структурі зведеного бюджету України (без урахування трансфертів), %

Джерело: побудовано автором за даними [1].

Найбільший темп зростання ресурсів місцевих бюджетів у структурі зведеного бюджету України спостерігається з 2021 по 2022 рік, що безпосередньо пов'язано із воєнними діями на території України. Поряд з цим, у зв'язку з значним зростанням надходжень до державного бюджету та введенням з 1 жовтня 2023 року податку на доходи фізичних осіб з грошового забезпечення, грошових винагород та інших виплат, одержаних військовослужбовцями та особами рядового і начальницького складу, частка доходів місцевих бюджетів у загальних надходженнях зведеного бюджету знизилася з 24,4% у 2022 році до 17,8% у 2023 році, що становить менше, ніж у 2015 році, і відповідає показнику 2011 року.

Варто зауважити, що у відповідності до завдань Бюджетної декларації на 2022-2024 роки: «Державна бюджетна політика щодо місцевих бюджетів та міжбюджетних відносин у 2022-2024 роках реалізовуватиметься шляхом забезпечення динаміки доходів, що зараховуються до місцевих бюджетів, збереження рівня їх надходжень не нижче 20 відсотків доходів зведеного бюджету України та зменшення частки трансфертів в доходах місцевих бюджетів» [12].

Відповідно до Стратегії реформування системи управління державними фінансами на період з 2022 по 2025 рік, яка була схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 29 грудня 2021 року під номером 1805-р, прогнозовано, що частка доходів місцевих бюджетів (без урахування трансфертів) у загальних доходах бюджету України на 2023 рік складе 25% [35].

З 2014 року і по теперішній час в межах бюджетної системи активно відбуваються процеси децентралізації, основна мета яких – зниження рівня централізації фінансових ресурсів на державному рівні, зростання ролі бюджетів у прийнятті фінансових рішень щодо власного розвитку. Тому ресурсне наповнення бюджетів місцевих органів слугує індикатором ефективності централізації [39]. Відповідно до даних, отриманих з офіційних інформаційних ресурсів, власні доходи місцевих бюджетів поступово зростають, однак частка офіційних трансфертів залишається доволі високою.

Структуру доходів місцевих бюджетів у 2023 році за видами надходжень представимо на рис. 2.2.

У структурі доходів місцевих бюджетів за 2023 рік найбільшою часткою є податкові надходження, які становлять 67% від загального обсягу доходів, у тому числі враховуючи трансферти. Трансферти з державного бюджету складають менше третини (27%) від загальних надходжень.

У контексті дослідження варто звернути увагу на обсяг трансфертів: у загальній структурі ресурсної бази місцевих бюджетів України трансферти складають більше 50%. Це демонструє залежність місцевих бюджетів від

інструментів державного регулювання та низький рівень ефективності реформи бюджетної децентралізації.

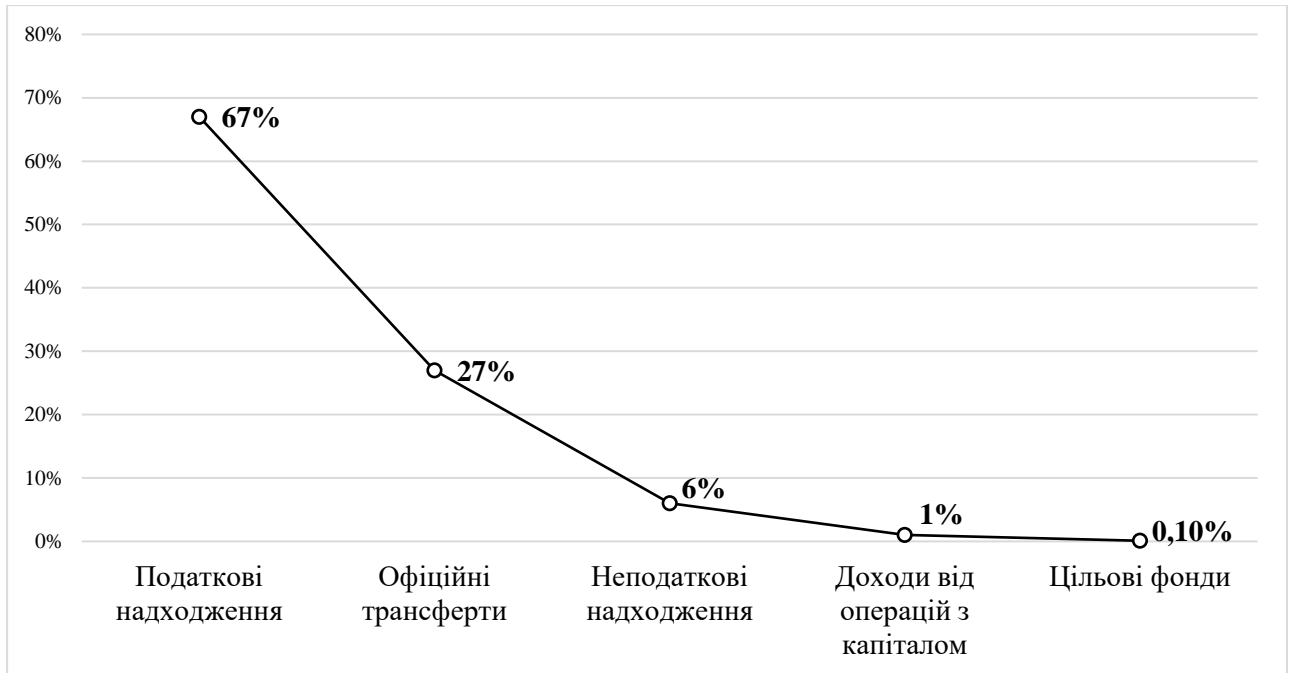

Рис. 2.2. Структура доходів місцевих бюджетів у 2023 році за видами надходжень, %

Джерело: побудовано автором за даними [1].

У 2023 році Уряд здійснив перерахування міжбюджетних трансфертів до місцевих бюджетів на суму 183 812,6 млрд грн, що становить 89,9% від передбачених розписом асигнувань. Зокрема:

- базову дотацію перераховано на суму 28 958,1 млн грн, що становить 100,0% від розпису асигнувань;
- додаткову дотацію на здійснення повноважень органів місцевого самоврядування на деокупованих, тимчасово окупованих та інших територіях України, що постраждали від повномасштабної збройної агресії Російської Федерації, складає 17 155,5 млн грн, або 71,7% від розпису;
- освітню субвенцію перераховано на суму 90 667,1 млн грн, що становить 99,9% від розпису [18].

Зважаючи на обсяги дотацій у ресурсах місцевих органів влади, варто розглянути структуру надходжень місцевих бюджетів. Фінансова база органів

місцевого самоврядування формується за рахунок загального та спеціального фондів. Загальний фонд фінансів місцевих бюджетів в переважній більшості формується за рахунок:

- податку на доходи фізичних осіб
- єдиного податку
- податку на землю
- акцизних податків
- місцевих податків та зборів.

Структура доходів місцевих бюджетів в Україні відображена в табл. 2.3.

Таблиця 2.3

Структура доходів місцевих бюджетів України з 2017 по 2023 роки у розрізі податкових надходжень, млрд грн

Показник	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
<i>Загальний фонд (без урахування міжбюджетних трансфертів)</i>	<i>191,9</i>	<i>233,9</i>	<i>275</i>	<i>290</i>	<i>351,9</i>	<i>398,1</i>	<i>441,9</i>
ПДФО	110,0	138,0	165,4	177,8	212,2	272,2	289,4
Плата за землю	26,4	27,3	32,8	31,5	35,3	29,6	34,5
Податок на нерухоме майно	2,4	-	4,9	5,7	7,8	7,1	9,1
Єдиний податок	-	29,5	35,2	37,9	46,2	47,2	55,8
Акцизний податок	-	-	-	-	17,8	13,1	22,4
Податок на прибуток	-	-	-	-	18,5	12,2	14,5

Джерело: складено автором за даними [14].

На основі аналітичних довідок щодо стану виконання місцевих бюджетів [14] Міністерства фінансів України, можна зробити висновок про щорічне зростання загального фонду місцевих бюджетів України з 2017 по 2023 роки.

У загальній структурі доходів місцевих бюджетів найбільша частка припадає на податок з доходів фізичних осіб (ПДФО). З кожним наступним бюджетним періодом сума даного податку зростає. Не зважаючи на те, що податок на доходи фізичних осіб відноситься до загальнодержавних податків, велика частка даного податку у процесі перерозподілу припадає на бюджети

місцевого рівня. Загальний приріст ПДФО з 2017 по 2023 рік склав 179,4 млрд грн, найбільша сума приросту податку з доходів фізичних осіб за рік становила 60 млрд грн (приріст у 2022 році у порівнянні з 2021 роком). Найнижчі темпи зростання припадають на 2019-2020 роки – 12,4 млрд грн. така ситуація зумовлена наступними факторами:

- загострення вірусу COVID 19 на території України
- карантинні обмеження, які спричинили зниження купівельної спроможності населення;
- обмеженість виробничих процесів, які в свою чергу призвели до підвищення рівня безробіття тощо.

Наступним податком за обсягом наповнення місцевих бюджетів є єдиний податок. Його платниками у переважній більшості є суб'єкти підприємницької діяльності-фізичні особи. Зростання даного показника свідчить про активізацію підприємницької активності малих підприємств, зростання їх обсягів доходів. Інформація на офіційному сайті Міністерства фінансів України за 2016-2017 роки щодо обсягів надходжень єдиного податку відсутня, однак з 2018 року можна спостерігати його незначну фіскальну ефективність. З 2018 по 2019 роки зростання податку відбулось на 5,7 млрд грн, з 2019 по 2020 роки – річний приріст становив 2,7 млрд грн., з 2020 по 2021 роки – податок збільшився на суму 8,3 млрд грн., з 2021 по 2022 роки – річний приріст становив 1 млрд грн., з 2021 по 2022 роки – зростання відбулося на суму 8,6 млрд грн.

Плата за землю у доходах місцевих бюджетів має незначний фіскальний ефект, проте характеризується стабільністю надходжень. Протягом 2017-2023 років зростання даного податку відбулось на суму 8,1 млрд грн, що нижче рівня податку на доходи фізичних осіб та обсягу єдиного податку. В середньому зростання податку на землю в доходах місцевих бюджетів коливалось в межах від 0,9 до 4,9 млрд грн на рік.

Майнові податки у порівнянні з попередніми надходженнями мають незначні часові рамки в Україні. Обсяг майнового оподаткування зріс з 2017 по

2023 роки на 6,7 млрд грн. У порівнянні з іншими видами надходжень майнові податки мають ряд переваг, до основних із них можна віднести:

- сприяють підвищенню ефективності використання майнових активів
- стає джерело розвитку місцевих бюджетів
- є інструментом податкового стимулювання розвитку територій
- важко піддаються процесам оптимізації
- наявність об'єкта податкової застави у разі виникнення спроби уникнення від сплати
- передбачувані для наявних та потенційних платників
- нарахування та стягнення практично виключає корупційну складову
- використовуються як економічні стимули у порівнянні з іншими податками місцевих органів влади [38].

Динаміка надходжень до місцевих бюджетів свідчить про стійку залежність доходів від умов зовнішнього середовища. Зокрема, протягом 2019-2020 років найбільший вплив мав розвиток коронавірусної інфекції, низький рівень електронної торгівлі, карантинні заходи.

В сучасних реаліях військової агресії важливим є дослідження динаміки доходів бюджетів місцевого рівня. Для порівняння було використано дані 2021 довоєнного року та 2023 року (рис. 2.2).

У 2023 році у порівнянні з довоєнним 2021 роком спостерігається позитивна динаміка надходжень у таких показниках:

- загальний фонд (зростання на 90 млрд грн);
- податок з доходів фізичних осіб (зростання на 77,2 млрд грн);
- податок на нерухоме майно (зростання на 1,3 млрд грн);
- єдиний податок (зростання на 9,6 млрд грн);
- акцизний податок (зростання на 4,6 млрд грн).

Разом з тим, негативна динаміка спостерігається за такими показниками:

- плата за землю (зменшення на 0,8 млрд грн);
- податок на прибуток (зменшення на 4 млрд грн).

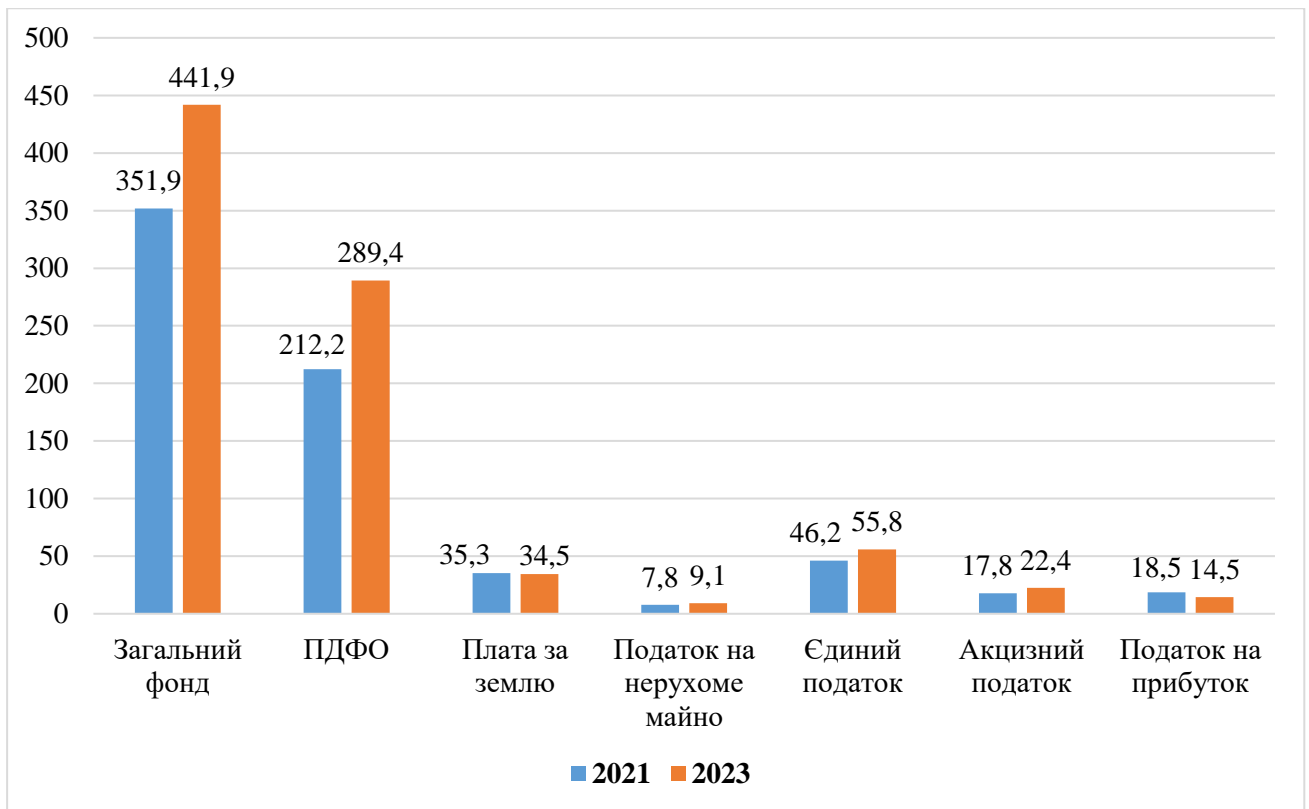

Рис. 2.5. Надходження місцевих бюджетів у 2021 та 2023 році, млрд грн

Джерело: побудовано автором за даними [14].

Зважаючи на структуру доходів місцевих бюджетів в Україні варто виділити ознаки, які мають безпосередній вплив на їх подальше формування:

- недосконалий механізм нормативно-правового регулювання справляння та розподілу доходів бюджетів місцевих рівнів;
- нестабільність джерел формування бюджетних надходжень місцевого рівня;
- низький рівень фінансової грамотності представників органів місцевого самоврядування та відсутність гідної мотивації;
- невелика частка місцевих податків і зборів у структурі доходів;
- недосконала система планування доходів;
- високий рівень концентрації бюджетних ресурсів на рівні Державного бюджету України;
- нерівномірність розподілу та економічного розвитку територіальних громад [21; 27].

Податки відіграють вирішальну роль у формування місцевих бюджетів. Динаміка надходжень свідчить про недостатнє використання фіскального потенціалу місцевих податків, залежність доходної спроможності від рівня централізації доходів. Це проявляється у розподілі податку на доходи фізичних осіб, обсягах бюджетних трансфертів. Зважаючи на вищезазначене варто детальніше розглянути роль податків у структурі місцевих бюджетів України, визначити основні напрямки зростання податкового потенціалу.

2.2. Оцінка податкових надходжень у структурі доходів місцевих бюджетів

Формування достатнього обсягу доходів місцевих бюджетів є ключовим фактором для ефективної роботи органів місцевого самоврядування (ОМС). Саме від цього залежить здатність ОМС задовольняти потреби населення та вирішувати проблеми локального характеру. Це стосується як регіонального, так і місцевого рівня.

До впровадження реформи місцевого самоврядування податкові надходження посідали друге місце за обсягом у структурі доходів місцевих бюджетів. Основну частку надходжень становили трансферти з державного бюджету. Однак з приходом децентралізаційних змін, в основі яких лежала мета зробити місцеві бюджети самостійними та незалежними, ситуація почала змінюватися і сьогодні основними джерелами фінансування соціально-економічного розвитку територіальних громад є саме податки (Рис.2.2).

Згідно з офіційними даними Державного веб-порталу бюджету для громадян, протягом 2023 року до місцевих бюджетів України без урахування трансфертів з державного бюджету надійшло 475 млрд. грн. [16]. Це на 13,6%, або на 56,9 млрд. грн., більше, ніж у 2022 році. Основним джерелом наповнення місцевих бюджетів залишаються податкові надходження, їх частка становила 70,9% у 2022 році та 67% у 2023 році (рис. 2.6).

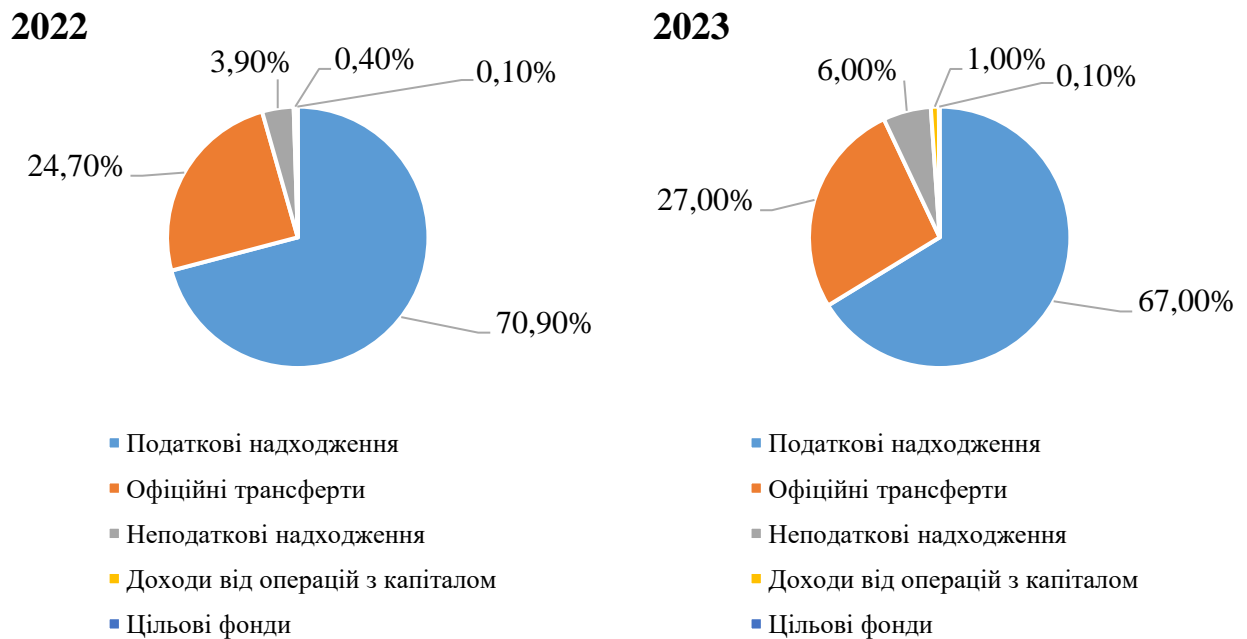

Рис. 2.6. Структура доходів місцевих бюджетів у 2022-2023 роках, %

Джерело: побудовано автором за даними [16].

У відсотковому значенні податкові надходження зменшилися на 3,9%, разом з тим, в абсолютній величині податкові надходження до місцевих бюджетів у 2023 році зросли на 10,4% (41,1 млрд. грн.) у порівнянні з 2022 роком і становили 434,5 млрд. грн.

Структура податкових надходжень до місцевих бюджетів у 2023 році була наступною:

- податки на доходи - 70,1%;
- місцеві податки та збори - 23,0%;
- внутрішні податки на товари та послуги (акцизи) - 5,2%;
- інші надходження - 1,7%.

Податки на доходи, які надходять до місцевих бюджетів України, складаються з двох основних видів: податок на доходи фізичних осіб (ПДФО), який складає 94,9% зазначеної групи та податок на прибуток підприємств, на який припадає лише 5,1%.

Надходження ПДФО у 2023 році до місцевих бюджетів зросли на 6,3% і становлять 289,4 млрд. грн. (рис. 2.7).

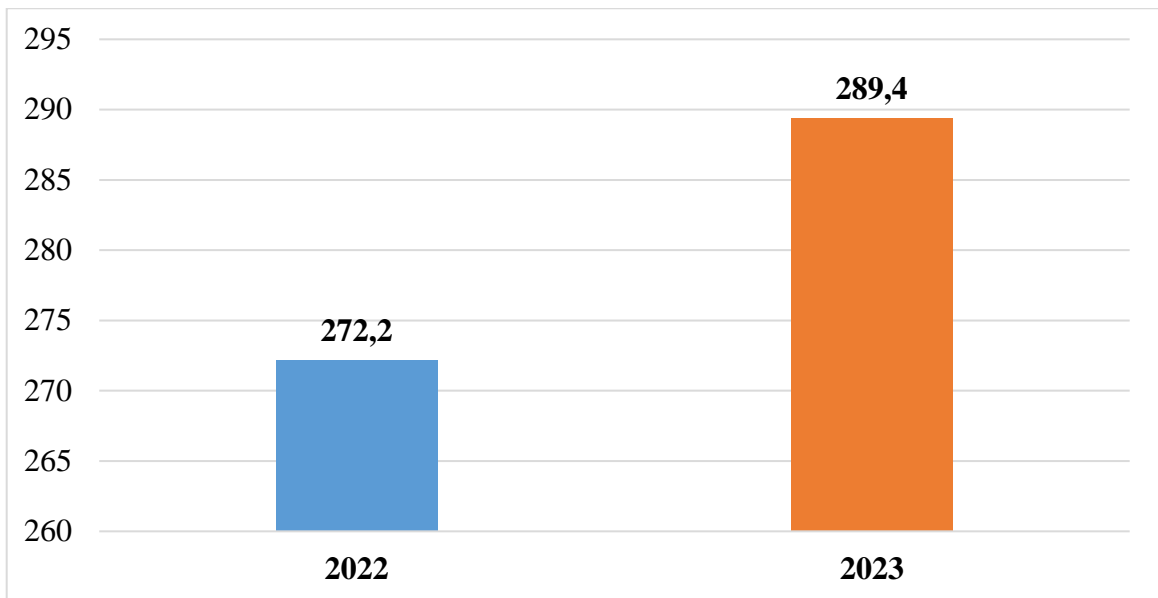

Рис. 2.7. Обсяг надходжень ПДФО до місцевих бюджетів у 2022-2023 роках, млрд. грн.

Джерело: побудовано автором за даними [16].

Важливо зазначити, що у 2022-2023 роках до бюджетів територіальних громад зараховувалося 64,0% ПДФО, що на 4% більше, ніж передбачено законом (60,0%). Крім того, 15,0% ПДФО спрямовувалося до обласних бюджетів, а до державного бюджету надходило – 21%.

Структурно основну частину всіх надходжень ПДФО у 2023 році забезпечили наступні види доходів :

- заробітна плата – 64,2%, а саме 185,7 млрд. грн.;
- грошове забезпечення, грошові винагороди та інші виплат , одержані військовослужбовцями та особами рядового і начальницького складу, – 27,1% (78,4 млрд. грн., що на 5,2 млрд. грн. менше за попередній звітний період);
- доходи платників податку інших, ніж заробітна плата, – 6,6% (19,2 млрд. грн.),
- результати річного декларування забезпечили надходження у 4,7 млрд. грн. (1,6%).

Слід зазначити, що у 2023 році відбулося зараховування до місцевих бюджетів двох нових податків, а саме податку на доходи фізичних осіб із доходів спеціалістів резидента Дія Сіті – 0,8 млрд. грн. та податку на доходи фізичних

осіб у вигляді мінімального податкового зобов'язання, що підлягає сплаті фізичними особами. Надходження становили 0,6 млрд. гривень.

Мінімальне податкове зобов'язання є «мінімальною величиною податкових зобов'язань зі сплати податків, зборів, платежів, контроль за справлянням яких покладено на контролюючі органи, пов'язаних з виробництвом та реалізацією власної сільськогосподарської продукції та/або з власністю та/або користуванням (орендою, суборендою, емфітевзисом, постійним користуванням) земельними ділянками, віднесеними до сільськогосподарських угідь, розрахована відповідно до Податкового кодексу України» [29]. Дане поняття було запроваджено Законом України від 30 листопада 2021 року № 1914-IX «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо забезпечення збалансованості бюджетних надходжень» [31].

Місцеві податки та збори відіграють значну роль у наповненні місцевих бюджетів України, складаючи у 2023 році 23,0% (100 млрд. грн.) від загальної суми податкових надходжень, що становить на 18,6%, або на 15,7 млрд. грн., більше, ніж у 2022 році (рис. 2.8).

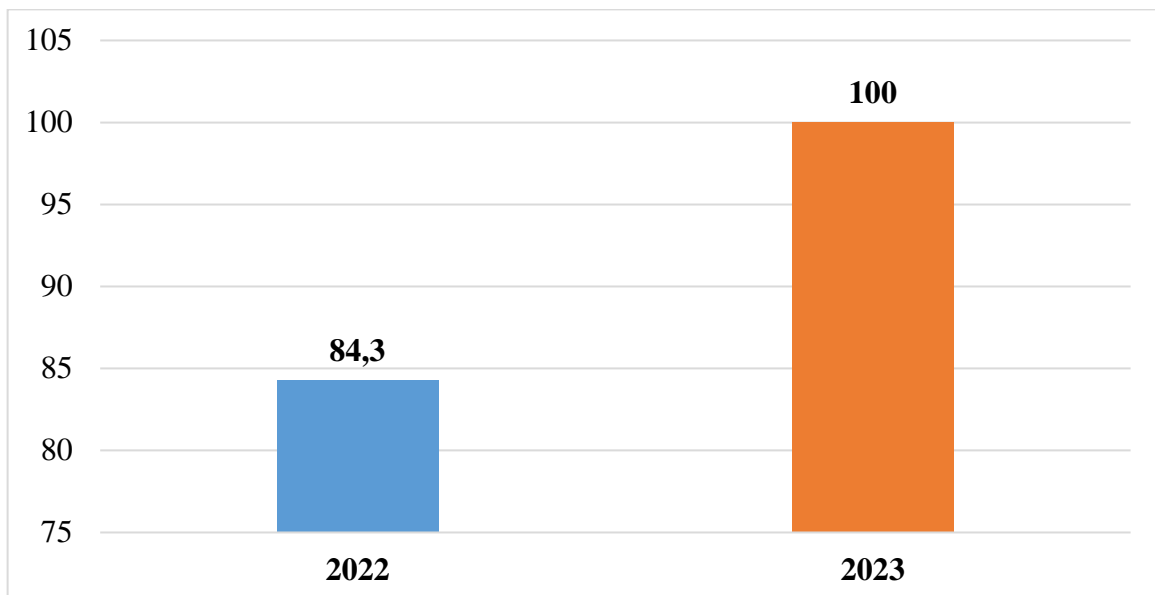

Рис. 2.8. Динаміка надходжень місцевих податків та зборів у 2022-2023 роках, млрд. грн.

Джерело: побудовано автором за даними [16].

Зростання надходжень від місцевих податків та зборів може свідчити про збільшення економічної активності на місцевому рівні (це може бути пов'язано з розвитком малого та середнього бізнесу, відновленням ділової активності); кращу роботу органів місцевого самоврядування з адмініструванням місцевих податків та зборів.

Для структури місцевих податків та зборів у 2023 році є характерним виокремлення двох основних складових: єдиного податку із часткою в 55,8% та податку на майно – 43,8%. Важливо зазначити, що співвідношення між цими двома видами платежів залишилося майже незмінним у порівнянні із 2022 роком. Так, у 2022 році частка єдиного податку становила 56,0%, а податку на майно – 43,6% (рис. 2.9).

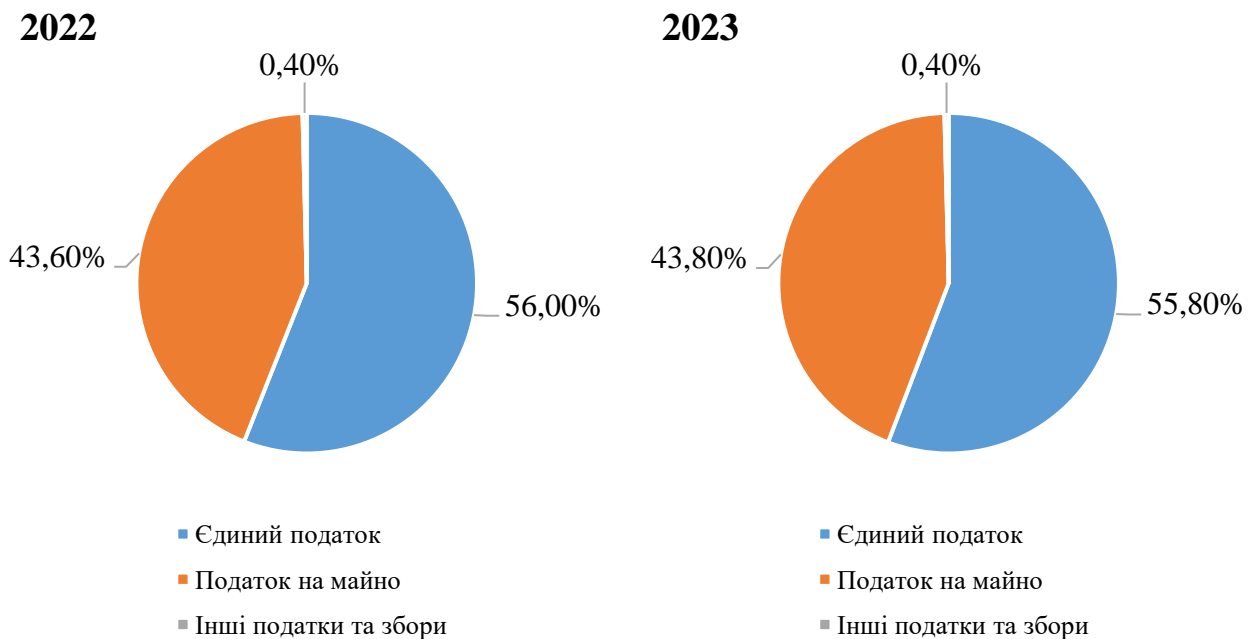

Рис. 2.9. Структура надходжень місцевих податків і зборів у 2022-2023 роках, %

Джерело: побудовано автором за даними [16].

Позитивною динамікою 2023 року стало значне зростання надходжень єдиного податку до бюджетів місцевого самоврядування. У порівнянні з 2022 роком приріст склав 18,2%, що в абсолютних цифрах становить 8,6 млрд. грн. У розрізі платників сума, яка надійшла від сплати єдиного податку фізичними

особами становила 38 млрд. грн., що на 15,6% більше, ніж за попередній рік. Надходження єдиного податку з юридичних осіб зросли на 21,3%, досягнувши на 2,1 млрд. грн. більше у порівнянні з минулим роком. Аналогічна тенденція спостерігається і щодо надходжень єдиного податку з сільськогосподарських товаровиробників, у яких частка сільськогосподарського виробництва за попередній податковий (звітний) рік дорівнювала або перевищувала 75%. Приріст надходжень становив 30,4%.

Податки на майно займають друге місце за питомою вагою в структурі місцевих податків та зборів України, їх частка становить 43,8%. У 2023 році надходження від цих платежів досягли 43,8 млрд. грн., що на 19,1% (або на 7 млрд. грн.) більше, ніж у 2022 році.

До групи податків на майно входять три основних види надходжень:

- орендна плата з юридичних осіб, що становить 45,2%, надходження у сумі 19,8 млрд. грн.;

- земельний податок з юридичних осіб із часткою 22,6%, надходження - 9,9 млрд. грн.;

- податок на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки, сплачений юридичними особами, які є власниками об'єктів нежитлової нерухомості - 13,9%, сума надходжень становила 6,1 млрд. грн.

Слід звернути увагу, «що податок на майно є одним із тих небагатьох джерел доходів місцевих бюджетів, на які органи місцевого самоврядування мають безпосередній вплив: як на ставки, так і на базу оподаткування. Такий приріст зумовлений як наданням пільг зі сплати податку на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки, так і погашенням заборгованості зі сплати, що виникла за 2022 рік. Але водночас відбувається збільшення саме частки податку на нерухоме майно в сукупності майнових податків із 1,2% у 2022 році до 2,4% у 2023 році, по податку на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки, сплаченого фізичними особами, які є власниками об'єктів житлової нерухомості, із 2,2% до 4,0% щодо нежитлової нерухомості, що вказує на значний потенціал збільшення його надходжень» [26].

Слід підкреслити значення плати за землю, яка займає значне місце у складі майнових податків. Нормативна грошова оцінка земель значно впливає на збільшення надходжень цього податкового виду. Тому важливими є охоплення земель оцінкою та швидкість їх актуалізації, оскільки це має ключове значення для фінансового забезпечення місцевих бюджетів. Часто спостерігається встановлення занижених податкових ставок, що не використовує повний потенціал наявного ресурсу в громаді. Рівень розвитку майнового оподаткування у громадах суттєво впливає на їх територіальне розташування, економічний розвиток, інфраструктурну розвиненість, рівень доходів населення тощо. Проте варто зауважити, що громади з вищими ставками, які наближаються до максимально дозволених за законодавством, виявляють більшу фінансову стабільність та незалежність бюджетів від трансфертів з державного бюджету.

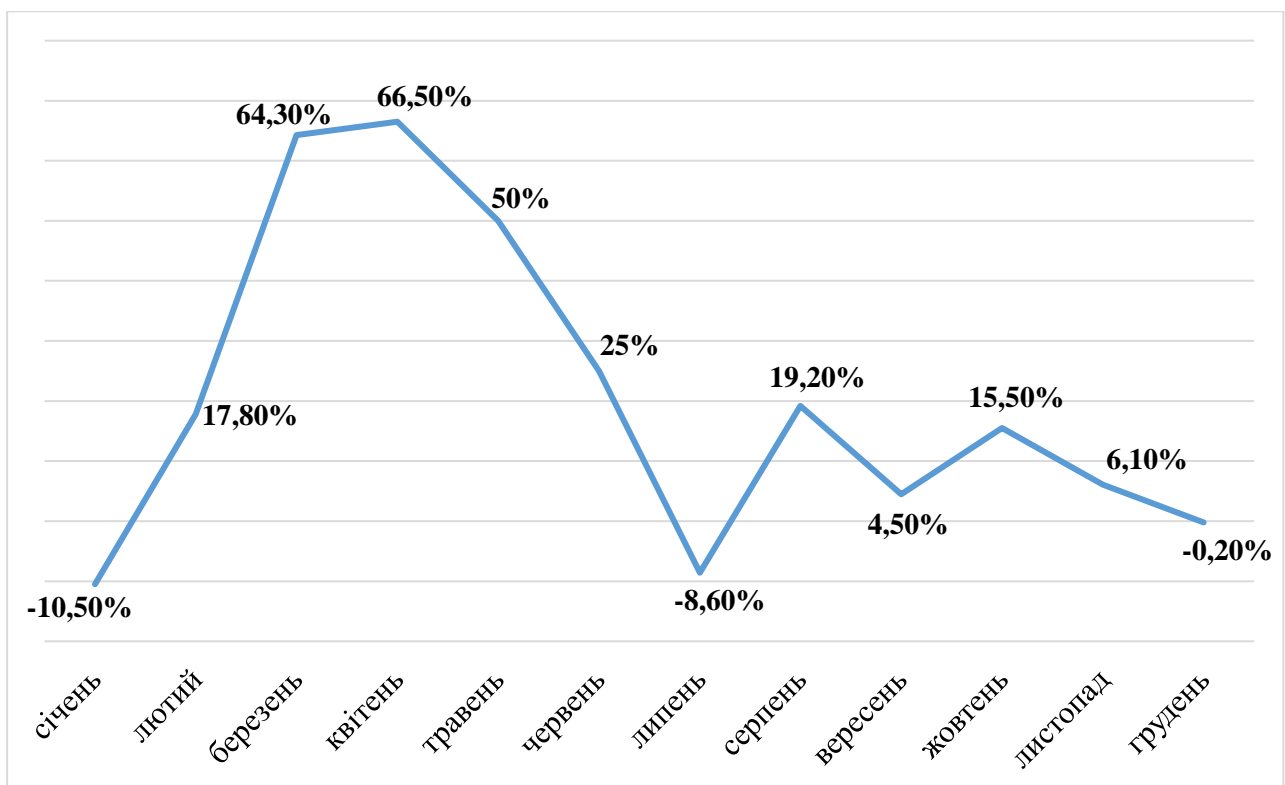

Рис. 2.10. Динаміка надходжень плати за землю до місцевих бюджетів, % (місяць 2023р./місяць 2022р.)

Джерело: побудовано автором за даними [1].

Надходження плати за землю виявили покращення у 2023 році, проте ця позитивна динаміка більше пов'язана із низькими показниками у 2022 році, ніж

із раптовим зростанням у 2023 році. Проте, надходження земельного податку та орендної плати все ж збільшилися. У цілому, в 2023 році відзначено приріст надходжень плати за землю на +5,0 млрд. грн. або +16,8 % порівняно із 2022 роком. Зазначено, що у 2021 році надходження плати за землю становили 35,3 млрд. грн., що на 0,8 млрд. грн. більше, ніж у 2023 році. Отже, місцеві бюджети ще навіть не досягли рівня довоєнного періоду, а враховуючи інфляційні процеси, вони зазнають значних втрат.

Слід відзначити зростання надходжень від акцизного податку, що зумовлене відновленням надходжень акцизу з пального. У 2022 році цей податок зазнав найбільшого відносного зменшення через податкові пільги. Роздрібний акциз, що стягується у розмірі 5% від продажу алкоголю та тютюну, стабільно зростає, досягнувши у 2023 році показника в 14,0 млрд. грн., що на 70% більше, ніж у 2021 році. У той час, акциз із пального у 2023 році склав лише 8,4 млрд. грн., що менше, ніж 9,6 млрд. грн. у 2021 році.

Повномасштабне вторгнення росії в Україну має руйнівні наслідки для всіх аспектів життя людей, включаючи економіку. Розрив ланцюгів економічної діяльності, пошкодження інфраструктури та інші наслідки війни призводять до серйозних економічних втрат. Попри заходи податкового регулювання, вжиті у зв'язку з введенням воєнного стану на території України, місцеві бюджети не лише не втратили податкові надходження, але й збільшили їх обсяг. У 2023 році податкові надходження місцевих бюджетів в цілому зросли на 13,6 % порівняно з попереднім роком і склали 475,0 млрд. грн. Структура податкових надходжень до місцевих бюджетів у 2023 році була наступною: податки на доходи - 70,1%; місцеві податки та збори - 23,0%; внутрішні податки на товари та послуги (акцизи) - 5,2%; інші надходження - 1,7%. У структурі податкових надходжень, податок на доходи фізичних осіб (ПДФО) виступає ключовим джерелом для місцевих бюджетів, і через це стає одним з важливих інструментів фінансування їхніх витрат. Надходження ПДФО у 2023 році до місцевих бюджетів зросли на 6,3% і становлять 289,4 млрд. грн. З децентралізацією в Україні відбулися значні зміни в податковій політиці на місцях. Місцеві органи влади отримали більшу

фінансову автономію та відповідальність за розвиток своїх територій. Це сприяло появі більшого різноманіття в податкових ставках та зборах. Як результат, місцеві податки та збори почали відігравати більшу роль у наповненні місцевих бюджетів, складаючи у 2023 році 23,0% (100 млрд. грн.) від загальної суми податкових надходжень, що становить на 18,6%, або на 15,7 млрд. грн., більше, ніж у 2022 році. Крім податку на майно, доволі позитивною є і динаміка надходжень єдиного податку до місцевих бюджетів (у порівнянні з 2022 роком приріст склав 18,2%, що в абсолютних цифрах становить 8,6 млрд. грн.).

РОЗДІЛ 3. НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМУ ФОРМУВАННЯ ПОДАТКОВИХ НАДХОДЖЕНЬ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ

3.1. Зарубіжний досвід формування податкових надходжень місцевих бюджетів

Податкова система держави є однією з ключових складових стратегічного економічного та соціального розвитку будь-якої країни. Інститут місцевих податків та зборів характерний практично для всіх територіальних утворень і може бути розглянутий як необхідна складова економічної культури суспільства. Він вже пройшов через безліч етапів розвитку як у світовій історії, так і в Україні.

Після проголошення незалежності України система місцевого оподаткування перейшла на новий етап розвитку. Це обумовлено активізацією процесів демократизації суспільства та держави, а також пошуком такої організації публічної влади, що відповідає європейським стандартам та спрямована на забезпечення прав і свобод людини [7].

У період євроінтеграції України стає важливим перейняття ефективного економічного досвіду країн з розвинутою ринковою економікою у формуванні доходної частини місцевих бюджетів. Однак, сліпе копіювання навіть найкращих механізмів та методів побудови місцевих бюджетів не гарантує позитивних змін в українському суспільстві. Зміна підходів до формування системи самоврядування має бути ретельною, виваженою та узгодженою з історичним досвідом, сучасним станом та цілями розвитку цієї системи.

Провідні європейські країни, такі як Велика Британія, Німеччина, Франція та Італія, надають органам місцевої влади високий рівень фінансової автономії. Це дозволяє їм бути значною мірою незалежними від бюджетів центральних адміністрацій.

Варто також відмітити досвід Великобританії щодо організації місцевого оподаткування.

Система місцевого оподаткування в Об'єднаному Королівстві базується на трьох ключових податкових майнових платежах:

1. Муніципальний податок (Council Tax): Цей податок стягується з власників житлової нерухомості, включаючи будинки, квартири, дачні будиночки (бунгало), мобільні будинки та яхти, незалежно від статусу володіння (власність або оренда). Розмір податку визначається на основі вартісної оцінки житлової нерухомості, яка поділена на вісім категорій (А-Н) та залежить від кількості мешканців.

2. Рентний збір з житлових приміщень: Цей збір застосовується до орендарів житла, які не володіють ним.

3. Рентний збір з приміщень ділового призначення: Цей збір стягується з власників комерційної нерухомості.

Ставки та правила стягнення даних місцевих податків можуть варіюватися залежно від регіону. Також існують пільги з сплати місцевих податків для певних категорій платників (малий бізнес). Разом з тим, за несвоєчасну сплату місцевих податків можуть застосовуватися штрафні санкції.

Велика Британія – єдина з країн Заходу, де податки на нерухоме майно забезпечують 100 % доходів місцевих бюджетів [2].

Система оподаткування в Німеччині складається з двох груп податків: тих, що призначені для федерального, земельних та місцевих бюджетів, і тих, що є загальними для всіх бюджетів (податок на доходи фізичних осіб, податок на прибуток корпорацій, ПДВ).

У рамках федеральної системи оподаткування Німеччини податкова система має вертикальну структуру за ознакою адресного надходження закріплених податків (табл.3.1).

Варто зазначити, що деякі з податкових співвідношень, представлених у табл. 2.2 розділу 2 роботи, можуть піддаватися періодичним змінам. Ці зміни можуть бути зумовлені кон'юнктурними факторами або впливом політичних сил, які борються за баланс між централізацією та децентралізацією влади. Разом

з тим, існують податкові співвідношення, які залишаються незмінними протягом десятиліть.

Таблиця 3.1

**Пропорції розподілу податкових надходжень між федерацією,
землями і муніципалітетами**

Види податків	Федерація	Землі	Муніципалітети
Податки на споживання – акцизи на: енергоносії, електроенергію, тютюнові вироби, алкогольні напої, ігристі вина, кава, автомобілі.	100%		
Акцизний податок на пиво		100%	
Податок на спадщину		100%	
Податок на нерухоме майно			100%
Податок на доходи фізичних осіб	42,5%	42,5%	15%
ПДВ	51%	46,4%	2,6%
Податок на прибуток корпорацій	50%	50%	
Податок на торговельну діяльність	3,7%	12,7%	89,6%
Податок на транспортні засоби		100%	

Джерело: складено автором за [2].

Охарактеризуємо систему земельних та місцевих податків Німеччини. Одним із таких податків є податок на спадщину і дарування (Erbschafts-und Schenkungssteuer). Платники податку, які отримують спадщину або дари, розділяються на три групи: перша - подружжя та діти (від 7 до 30%); друга - батьки, дідусі та бабусі (від 12 до 40%); третя - всі інші (від 17 до 50 %). Ставки оподаткування залежать від вартості активів, що оподатковуються, та родинних зв'язків.

Акциз на пиво (Biersteuer) спрямовується у земельні бюджети за диференційованими ставками, які залежать від залежно від якості й міцності продукту.

Податок на майно відіграє ключову роль у формуванні доходів місцевих бюджетів. Його частка становить близько 20% (15 мільярдів євро у 2019 році). Як правило, цей податок сплачують власники нерухомості. Однак, у випадку оренди, податок може бути перекладений на орендаря. Об'єктами оподаткування є не лише житлова нерухомість, але й землі комерційного призначення та площі,

що використовуються для сільського та лісового господарства. Ставки податку на майно можуть варіюватися залежно від регіону та категорії нерухомості. Також існують пільги з сплати податку на майно для певних категорій платників. За несвоєчасну сплату податку на майно можуть застосовуватися штрафні санкції.

Система місцевих податків також включає промислово-торговий податок (Gewerbesteuer). Цей податок стягується з прибутку підприємств, які є платниками податку на прибуток корпорацій, а також з доходів фізичних осіб, які ведуть власний бізнес у промисловій, торговельній або комерційній сферах. Ставки промислово-торгового податку встановлюються на місцевому рівні і можуть варіюватися від 7,5% до 15%. Об'єктом оподаткування є прибуток або дохід, отриманий на території відповідного муніципалітету. Слід зазначити, що існує певний мінімальний рівень доходу, нижче якого промислово-торговий податок не сплачується.

Податок на трансфер землі та нерухомості (Grunderwerbsteuer) є аналогом гербового збору. Цей податок сплачується покупцем у разі зміни прав власності на майно, вартість якого перевищує встановлений мінімум. Ставки податку варіюються від 3,5% до 6,5% від вартості майна. Податок також стягується під час купівлі 95% і більше акцій компаній, які володіють нерухомістю.

За винятком акцизу на пиво (Biersteuer), доходи від усіх інших акцизів надходять до федерального бюджету. Акциз на пиво (Biersteuer) сплачується до бюджетів земель. Найважливішим податком з групи акцизів є акциз на нафтопродукти (Mineralölsteuer). Ставки цього податку різняться з метою впровадження екологічної та енергозберігаючої політики. Наприклад, для деяких видів бензину акциз складає 654 євро за тонну. Загалом акцизи на різні види пального забезпечують близько 10% податкових надходжень до федерального бюджету.

З огляду на велику кількість автомобілів та масштабні вантажні перевезення, оподаткування транспорту набуває значної ваги. Податок на транспортні засоби (Kfz-Steuer) є федеральним податком, який щорічно

сплачується власником за всі зареєстровані транспортні засоби. Цей податок ґрунтується на принципі «забруднювач платить». Кошти, отримані від цього податку, використовуються для ремонту автобанів та розвитку дорожньої мережі. Важливо зазначити, що податок на транспортні засоби має як фіскальні, так і позафіскальні позитивні ефекти: збільшує доходи державного бюджету; спонукає до використання екологічно чистіших транспортних засобів; сприяє розвитку інфраструктури. Таким чином, податок на транспортні засоби є важливим інструментом державної політики, спрямованої на захист довкілля та покращення транспортної системи.

В сучасній Німеччині митні збори (Zölle) відіграють незначну роль у формуванні федерального бюджету. Їх частка у загальній сумі податкових платежів не перевищує 1%. Це пов'язано з тим, що між країнами Європейського Союзу, які є основними зовнішньоторговими партнерами Німеччини, діє режим «митного роззброєння», тобто товари, що переміщуються між країнами ЄС, не обкладаються митом.

Історично так склалося, що після закінчення війни держави часто використовують податковий потенціал своїх регіонів для їх повоєнної відбудови. Яскравим прикладом цього є досвід Німеччини у 1913 році, коли після Балканських війн був введений військовий збір [17]. Цей збір був поділений на дві частини і його можна було сплатити протягом трьох років

- податок на високі доходи (стягувався з доходів, що перевищували 5 000 марок; ставки податку варіювалися від 1% до 8%);

- майновий податок (стягувався з нерухомого майна, вартість якого перевищувала 10 000 марок; ставки податку варіювалися від 0,5% до 1,5%).

Частка військового збору у загальній структурі ВВП становила 1,7% у 1913 році. Слід зазначити, що збір був тимчасовим заходом, введеним для фінансування повоєнних витрат і мав певні подібності до сучасних прогресивних податків на доходи та майно.

На окрему увагу заслуговує муніципальний податок на собак (Hundsteuer). Це непрямий податок на розкіш, мета якого полягає в тому, щоб кожен, хто може

дозволити собі утримувати собаку для задоволення чи безпеки, сплатив податок на користь громади. Таким чином, власники собак діляться витратами муніципалітету на утримання та догляд за собаками. Ставки податку на собак визначаються на місцях і можуть варіюватися:

- в селах: від 5 до 40 євро;
- в містах: від 65 до 186 євро;

Для власників агресивних порід собак податок може сягати 600 євро.

Для системи місцевого оподаткування Франції характерна наявність чотирьох прямих податків:

- на нерухомість (*taxe foncière*): земля, будівлі та споруди;
- на помешкання;
- на професійний бізнес;
- на збирання сміття.

Податки на нерухоме майно (*taille réelle*) у Франції відомі з часів раннього Середньовіччя. Деякі з цих податків є прямими нащадками відомого податку на вікна та двері, який стягувався до початку ХХ століття. Ставки цих податків визначаються органами місцевого самоврядування в щорічних бюджетах, при цьому вони мають дотримуватися лімітів, встановлених центральним урядом. Вирішуючи, які ставки встановити, органи місцевого самоврядування керуються величиною та специфікою своїх потреб [23].

З прийняттям в Україні нового податку на нерухоме майно викликає інтерес французька модель оподаткування нерухомості. У Франції існує два типи податків на нерухоме майно:

1. Податок на землю під забудовою, відомий як «*taxe foncière sur les propriétés bâties*», є обов'язковим для власників земельних ділянок, на яких розташовані будівлі (житлові, комерційні, тощо). Базовою для обчислення податку є 50% кадастрової вартості нерухомості для забудованих ділянок, яка відповідає середній ринковій оцінці об'єктів забудови з щорічним корегуванням на індекс інфляції, та 80% кадастрової вартості незабудованих земельних

ділянок. Ставки податку встановлюються на місцевому рівні, і регулярно проводиться переоцінка нерухомості.

2. Податок на незабудовану землю (*taxe foncière sur les propriétés non bâties*). Цей податок сплачують власники незабудованих земельних ділянок. База оподаткування становить 80% кадастрової вартості незабудованих земельних ділянок. Ставки податку також визначаються на місцевому рівні.

Податок на житло (*taxe d'habitation*) – це обов'язковий податок, який сплачують у Франції за користування житлом (включаючи як власників будинків, квартир та інших житлових приміщень, так і орендарів) Базою оподаткування є величина житлової площі (площа житла, виміряна в квадратних метрах; кадастрова вартість житла. Ставки податку на житло визначаються на місцевому рівні і зазвичай становлять від 0,5% до 1% від кадастрової вартості житла.

Місцевий податок на професійний бізнес, відомий як «*taxe professionnelle*», спрямований на підтримку місцевого підприємництва та має назву «територіальний економічний внесок» (CET). CET складається з двох взаємопов'язаних внесків: спочатку з внеску з нерухомого майна підприємств (CFE), який обчислюється на основі кадастрової оцінки приміщень та споруд, використаних у бізнесі; а також з внеску з доданої вартості підприємств (CVAE), який базується на створеній доданій вартості. [2].

Збір на прибирання сміття (*redevance ordures ménagères*) – це обов'язковий податок, який сплачують у Франції за вивезення сміття. Хоча може здатися, що це незначний збір, він насправді є важливим джерелом доходу для місцевих бюджетів (у 2020 році він приніс понад 10 мільярдів євро доходу). В середньому по країні ставка збору на прибирання сміття становить 100 євро на домогосподарство на рік. Однак ця ставка може значно відрізнятись в різних муніципалітетах. Ці кошти використовуються для фінансування збору та переробки сміття.

До інших місцевих платежів належать цільові збори на утримання установ і фінансування програм щодо економічного розвитку [3].

Норвегія, яка стала першою країною Європи, що прийняла Закон про місцеве самоврядування («Акт про ольдерменів» у 1837 році), має дворівневу систему місцевого самоврядування. Ця система складається з 19 графств та 431 муніципалітету. Місту Осло, столиці Норвегії, надано особливий статус, адже воно є одночасно й графством, й муніципалітетом. Графства та муніципалітети Норвегії виконують різні функції та мають окремі бюджети. В країні діє декілька систем збирання податків, серед яких важливо виділити «муніципальну» частину податків, яку самостійно збирають муніципалітети. Графства відповідають за більш широкі питання, такі як охорона здоров'я, освіта та транспорт, а муніципалітети - за більш локальні питання, такі як будівництво доріг, водопостачання та поводження з відходами. Муніципалітети збирають «муніципальну» частину податків, а центральний уряд - інші податки, такі як податок на доходи та податок на додану вартість [20, с.31]. За даними Л.І. Старецької, «вагому частину доходів бюджетів муніципалітетів Норвегії становлять саме надходження від місцевих податків, зборів та платежів – близько 50 %» [37].

Конституція Швеції гарантує муніципальній владі значну політичну та фінансову автономію. Це означає, що муніципалітети мають значні повноваження щодо розподілу коштів та надання послуг своїм громадянам. Однак, щоб забезпечити рівномірний доступ до якісних суспільних послуг по всій країні, центральний уряд встановлює певні стандарти. Ці стандарти стосуються таких сфер, як освіта, охорона здоров'я та соціальне забезпечення. Муніципалітети зобов'язані відповідати цим стандартам, але вони мають певну свободу у виборі того, як саме вони це робитимуть. Це робить систему місцевого самоврядування у Швеції гнучкою та ефективною.

В Італії місцеві органи влади мають право вводити та скасовувати місцеві податки, які дозволені законом. Але максимальну ставку цих податків встановлюють центральні органи влади. Тут місцеві бюджети складаються з прибуткового податку, податку на рекламу [4].

Отже, вивчення зарубіжного досвіду формування доходів місцевих бюджетів за допомогою податкових надходжень має ключове значення для України. Це дозволить більш ефективно задовольняти потреби населення та стимулювати розвиток територіальних громад. Аналіз практики інших країн свідчить про те, що система місцевих податків і зборів повинна бути гнучкою та адаптивною. Це означає, що місцеві органи влади повинні мати можливість використовувати різні фіскальні інструменти, щоб мобілізувати фінансові ресурси відповідно до специфічних потреб своїх громад. Важливо також враховувати особливості державного адміністративно-територіального устрою та дотримуватися загальних принципів національної бюджетно-податкової політики. Хоча практика організації місцевого оподаткування в різних країнах різноманітна, більшість з них мають розгалужену систему з великою кількістю місцевих податків і зборів. Найбільш поширеними є прямі податки, зокрема майнові податки, які дають значні надходження до місцевих бюджетів. Вивчення та впровадження кращих зарубіжних практик у сфері місцевого оподаткування може стати важливим кроком на шляху до розвитку ефективної системи місцевого самоврядування в Україні.

3.2. Резерви нарощування податкових надходжень місцевих бюджетів

Фінансові ресурси місцевих органів влади в Україні забезпечуються через формування та перерозподіл бюджетних коштів на державному та місцевому рівнях. З кожним роком зростають потреби суспільства, що стимулює пошук додаткових джерел фінансування та можливостей для скорочення поточних витрат. Найбільшу частку в структурі місцевих фінансів складають податкові надходження.

Зважаючи на міжнародний досвід, у структурі місцевих бюджетів існує значна кількість податків, які місцеві органи влади можуть регулювати та встановлювати самостійно. Хоча існують обмеження стосовно максимальних ставок оподаткування, але межі бюджетних повноважень місцевих громад

значно ширші. На підставі проведеного аналізу та фіскального потенціалу місцевих податків в Україні, слід звернути увагу на майновий податок. Незважаючи на його невеликий розмір в Україні, його ефективність доведена в розвинених країнах. Тому, для збільшення його фіскальної ефективності слід [5]:

- вживати заходів щодо оподаткування комерційної власності за підвищеними податковими ставками;
- враховувати у процесі нарахування податку на житлові будинки такі фактори: ринкова вартість майна, його розташування, наявність інфраструктури та доходи власника;
- створити єдиний центр з оцінки майна, окрім земельних ділянок, з використанням реєстрів прав власності;
- утворити єдину базу даних для відстеження прав власності, змін ринкової вартості та якісних параметрів об'єктів оподаткування.

Орім того, світовий досвід підтверджує високу фіскальну ефективність універсальних акцизних податків. У зв'язку з цим на рівні місцевих органів самоврядування доцільно встановити наступне:

- закріпити на законодавчому рівні право місцевих органів самоврядування збирати акцизний податок з алкогольних напоїв, котрі реалізуються на території, підпорядкованій місцевим радам;
- внести до переліку підакцизних товарів такі продукти, котрі негативно впливають на здоров'я людини, сприяють утворенню шкідливих звичок та мають високий рівень попиту.

Неподаткові надходження у структурі місцевих бюджетів України, порівняно з податками, мають значно менший фіскальний потенціал. Однак у довгостроковій перспективі вони можуть стати надійним та стабільним джерелом бюджетних надходжень. Для збільшення надходжень бюджетних установ на місцевому рівні доцільно розширити перелік платних послуг з урахуванням специфіки та термінів виконання кожної з них. Важливо забезпечити наявність електронних черг, можливість отримання довідок у

електронному форматі та надання електронних документів нарівні з паперовими носіями.

Узагальнюючи вищезазначене, основними факторами, що безпосередньо впливають на формування доходів місцевих бюджетів на сучасному етапі розвитку, є наступні: (рис. 3.1):

- воєнні дії на території країни, що спричинили руйнування економічної та соціальної інфраструктури, що, в свою чергу, призвело до зменшення податкової бази місцевих бюджетів для окремих податків. Однак, варто відзначити зростання податку на доходи фізичних осіб порівняно з попередніми періодами. Це пояснюється збільшенням рівня заробітної плати військовослужбовців, які проходять навчання або перебувають у зоні бойових дій;

- місцеві органи самоврядування не виявляють достатньої зацікавленості у збільшенні доходів місцевих бюджетів;

- наявність тіньової економіки, розміри якої неможливо точно визначити, проте вона має прямий вплив на формування офіційних доходів та податкових надходжень;

- у структурі доходів місцевих бюджетів присутні податки, які не мають раціонального обґрунтування. Наприклад, податок з комунальних підприємств, більшість з яких, згідно зі звітними даними, є нерентабельними, проте їхня кількість постійно зростає. Це викликає сумніви щодо існуючих корупційних схем;

- відсутність прозорого механізму розподілу та використання бюджетних коштів призводить до їхнього нецільового використання;

- високий рівень залежності від офіційних трансфертів призводить до недостатнього рівня фінансової самостійності регіонів;

- недоліки в законодавчій базі стосовно впливу місцевих органів самоврядування на запровадження місцевих податків і встановлення відповідних ставок створюють проблеми в цій сфері.

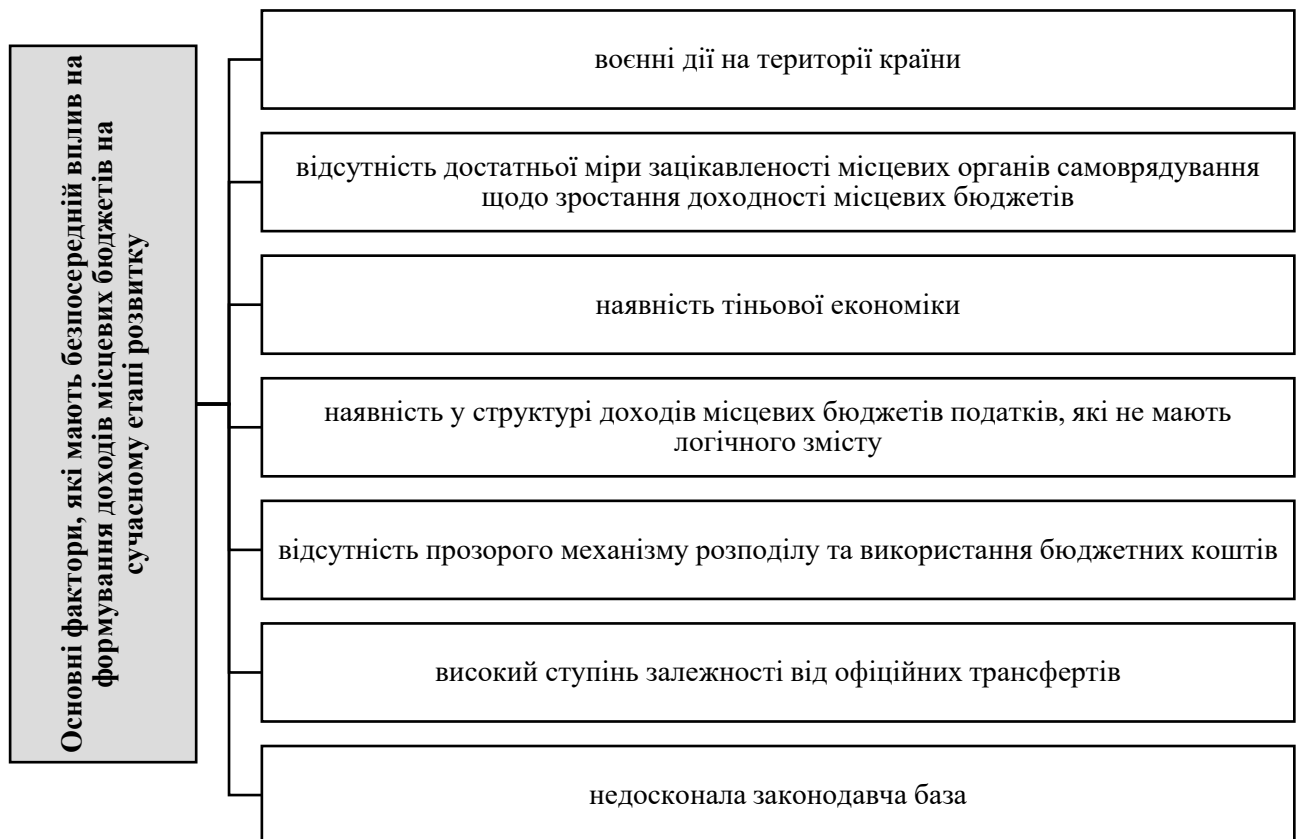

Рис. 3.1. Основні фактори, які мають безпосередній вплив на формування доходів місцевих бюджетів на сучасному етапі розвитку

Джерело: складено автором.

На підставі проведеного аналізу, а також потреб територіальних громад можна виділити кілька факторів, котрі можуть впливати на податковий потенціал місцевих бюджетів [11; 22]:

- забезпечення належних умов для розвитку підприємств та розширення їхньої взаємодії;
- створення сприятливого клімату для інвестицій у регіонах та використання податкових інструментів для залучення інвестицій;
- диверсифікація податкових ставок та можливість впровадження нових податків;
- покращення організації адміністрування податків на рівні податкових інспекцій;
- мінімізація ризиків втрат податкових надходжень до місцевих бюджетів через ефективний податковий контроль.

- підвищення рівня податкової культури населення та усвідомлення необхідності сплати податків.
- використання цифрових технологій у податковому адмініструванні.

Ці фактори можуть позитивно впливати на фінансову стабільність місцевих бюджетів та сприяти розвитку територій.

На підставі вищевикладеного слід зауважити, що будь-які зміни в системі оподаткування місцевих органів влади повинні бути впроваджені поступово з урахуванням складної економічної та соціальної ситуації. Раптове збільшення кількості податків або ставок існуючих податків може спричинити зростання рівня тіньової економіки, відмивання доходів та ухилення від сплати податків. Тіньова економіка є серйозним фактором, що стримує розвиток фіскальної потужності місцевих бюджетів, тому надмірний податковий тиск небажаний для фінансового стану місцевих органів самоврядування.

У сучасних умовах головним завданням регіонів має стати підвищення рівня економічного розвитку, стимулювання ділової активності суб'єктів підприємницького середовища та створення умов для повертання зарубіжних інвестицій з наданням відповідних гарантій. Від ступеня розвитку економічних процесів залежить фінансова стійкість як місцевих, так і Державного бюджету України.

Підсумовуючи вищезазначене, важливо відзначити, що місцеві бюджети є важливим інструментом для розвитку кожної конкретної території. Від їхнього розвитку і ефективної взаємодії між суб'єктами бюджетних відносин на місцевому рівні залежить подальший розвиток, економічне зростання та соціальний статус населення. Це ставить перед органами місцевого самоврядування високу відповідальність та вимагає наявності чітких фіскальних та розподільчих механізмів.

У сучасних умовах створення умов для зростання доходної бази місцевих бюджетів стає складною задачею. Тому наша увага повинна бути спрямована на забезпечення фінансової стійкості регіонів та створення умов для подальшого економічного розвитку. Підвищення податків у період воєнного конфлікту в

Україні може призвести до негативних наслідків і створити передумови для загострення соціальних конфліктів серед найбільш вразливих верств населення. Таким чином, головне завдання місцевих фінансів полягає у створенні передумов для майбутнього відновлення та розвитку громади.

ВИСНОВКИ

За результатами проведеного дослідження теоретичних та практичних аспектів формування податкових надходжень в доходах місцевого бюджету можна зробити наступні висновки:

1. Вивчено, що під місцевими бюджетами розуміють кошти із фінансових ресурсів, які призначені для виконання завдань і функцій місцевого самоврядування. Місцеві бюджети, як частина бюджетної системи держави та основа фінансової основи самоврядування, забезпечують необхідні кошти для фінансування заходів щодо економічного та соціального розвитку органів влади території. Місцевий бюджет складається із загального та спеціального фонду. Ключовою особливістю місцевих бюджетів є наявність в них власної доходної бази і власних видаткових повноважень. Разом з тим в ході реалізації реформи бюджетної децентралізації власна доходна база місцевих бюджетів стала більш стабільною і міцною та має тенденцію до збільшення надходжень до місцевих бюджетів.

2. Місцеве оподаткування в Україні ґрунтується на принципах Європейської хартії місцевого самоврядування, до якої Україна приєдналася в 1997 році. Відповідно до статті 9 цієї Хартії, частину фінансових ресурсів органів місцевого самоврядування формується за рахунок місцевих податків та зборів, розміри яких вони можуть встановлювати в межах закону. Недостатність фінансових ресурсів покривається за рахунок перерозподілу частини загальнодержавних податків (у законодавчо визначеному відсотковому співвідношенні відповідно до рівня місцевого бюджету). Протягом останніх років були внесені зміни до податкового та бюджетного законодавства, спрямовані на збільшення доходів місцевих бюджетів шляхом застосування ряду методів. Ці методи включають ліквідацію неефективних податків та введення нових, розширення кола об'єктів оподаткування, зміну податкових ставок,

розширення кількості платників податків та перегрупування податків, таких як єдиний податок та плата за землю, на місцевий рівень.

3. Податки відіграють вирішальну роль у формуванні місцевих бюджетів. Динаміка надходжень свідчить про недостатнє використання фіскального потенціалу місцевих податків, залежність доходної спроможності від рівня централізації доходів. Це проявляється у розподілі податку на доходи фізичних осіб, обсягах бюджетних трансфертів. Зважаючи на вищезазначене варто детальніше розглянути роль податків у структурі місцевих бюджетів України, визначити основні напрямки зростання податкового потенціалу.

4. Повномасштабне вторгнення росії в Україну має руйнівні наслідки для всіх аспектів життя людей, включаючи економіку. Розрив ланцюгів економічної діяльності, пошкодження інфраструктури та інші наслідки війни призводять до серйозних економічних втрат. Попри заходи податкового регулювання, вжиті у зв'язку з введенням воєнного стану на території України, місцеві бюджети не лише не втратили податкові надходження, але й збільшили їх обсяг. У 2023 році податкові надходження місцевих бюджетів в цілому зросли на 13,6 % порівняно з попереднім роком і склали 475,0 млрд. грн. Структура податкових надходжень до місцевих бюджетів у 2023 році була наступною: податки на доходи - 70,1%; місцеві податки та збори - 23,0%; внутрішні податки на товари та послуги (акцизи) - 5,2%; інші надходження - 1,7%. У структурі податкових надходжень, податок на доходи фізичних осіб (ПДФО) виступає ключовим джерелом для місцевих бюджетів, і через це стає одним з важливих інструментів фінансування їхніх витрат. Надходження ПДФО у 2023 році до місцевих бюджетів зросли на 6,3% і становлять 289,4 млрд. грн. З децентралізацією в Україні відбулися значні зміни в податковій політиці на місцях. Місцеві органи влади отримали більшу фінансову автономію та відповідальність за розвиток своїх територій. Це сприяло появі більшого різноманіття в податкових ставках та зборах. Як результат, місцеві податки та збори почали відігравати більшу роль у наповненні місцевих бюджетів, складаючи у 2023 році 23,0% (100 млрд. грн.) від загальної суми податкових надходжень, що становить на 18,6%, або на 15,7 млрд. грн.,

більше, ніж у 2022 році. Крім податку на майно, доволі позитивною є і динаміка надходжень єдиного податку до місцевих бюджетів (у порівнянні з 2022 роком приріст склав 18,2%, що в абсолютних цифрах становить 8,6 млрд. грн.).

5. Вивчення зарубіжного досвіду формування доходів місцевих бюджетів за допомогою податкових надходжень має ключове значення для України. Це дозволить більш ефективно задовольняти потреби населення та стимулювати розвиток територіальних громад. Аналіз практики інших країн свідчить про те, що система місцевих податків і зборів повинна бути гнучкою та адаптивною. Це означає, що місцеві органи влади повинні мати можливість використовувати різні фіскальні інструменти, щоб мобілізувати фінансові ресурси відповідно до специфічних потреб своїх громад. Важливо також враховувати особливості державного адміністративно-територіального устрою та дотримуватися загальних принципів національної бюджетно-податкової політики. Хоча практика організації місцевого оподаткування в різних країнах різноманітна, більшість з них мають розгалужену систему з великою кількістю місцевих податків і зборів. Найбільш поширеними є прямі податки, зокрема майнові податки, які дають значні надходження до місцевих бюджетів. Вивчення та впровадження кращих зарубіжних практик у сфері місцевого оподаткування може стати важливим кроком на шляху до розвитку ефективної системи місцевого самоврядування в Україні.

6. Місцеві бюджети є важливим інструментом для розвитку кожної конкретної території. Від їхнього розвитку і ефективної взаємодії між суб'єктами бюджетних відносин на місцевому рівні залежить подальший розвиток, економічне зростання та соціальний статус населення. Це ставить перед органами місцевого самоврядування високу відповідальність та вимагає наявності чітких фіскальних та розподільчих механізмів. У сучасних умовах створення умов для зростання доходної бази місцевих бюджетів стає складною задачею. Тому потрібно спрямовувати увагу на забезпечення фінансової стійкості регіонів та створення умов для їх подальшого економічного розвитку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Аналіз місцевих бюджетів за 2023 рік. *Децентралізація в Україні*. URL: <https://decentralization.ua/news/17747>
2. Андрущенко В. Л., Тучак Т. В. Податкові системи зарубіжних країн : навч. посіб. Ірпінь: Університет ДФС України, 2021. 210 с. (Серія «Податкова та митна справа в Україні»; т. 176).
3. Барановська Н.І. Зарубіжний досвід формування податкових надходжень місцевих бюджетів. *Економіка та митно-правові відносини*, 2018. Вип. 8. С 32-39.
4. Бачо Р. Й., Потокі Г. Ф., Иллар Е. Й. Зарубіжний досвід становлення системи місцевого оподаткування. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2020. Вип. 33, Ч. 1. URL: http://www.visnyk-econom.uzhnu.uz.ua/archive/33_1_2020ua/4.pdf
5. Бачо Р.Й., Пойда-Носик Н.Н., Потокі Г.Ф. Перспективні напрямки реформування системи місцевого оподаткування України. *Економіка та суспільство*. 2021. Вип. 30. URL: <https://www.economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/download/606/580>
6. Бобровська О. Ю. Потенціал місцевого самоврядування в забезпеченні сталого розвитку регіону. *Регіональне та муніципальне управління*. 2016. № 4-5. С. 56-69
7. Бондарук Т.І. Місцеве самоврядування та його фінансове забезпечення в Україні. НАН України; Ін-т екон. та прогнозування, 2009. 603 с.
8. Бондарук Т. Г. Доходи місцевих бюджетів в умовах децентралізації. *Науковий вісник Національної академії статистики, обліку та аудиту*. 2015. № 1. С. 51-56. URL: <https://nasoajournal.com.ua/index.php/journal/article/view/83/81>
9. Бондарук Т. Г. Проблеми та перспективи оцінки фіскального простору місцевих бюджетів в умовах децентралізації. *Ринок праці та зайнятість населення*. 2020. № 1(61). С. 55-64

10. Бондарук Т. Г., Вінницька О. А. Оцінка стану децентралізації місцевих бюджетів України. *Економіка України*. 2018. № 7(680). С. 59-75. URL: http://economyukr.org.ua/docs/EU_18_07_059_uk.pdf

11. Бурда В. Є., Петряніч Л. В. Теоретичні аспекти бюджетної децентралізації як одного з механізмів формування ресурсної бази місцевого самоврядування. *Економіка та держава*. 2020. № 5. С. 167-170

12. Бюджетна декларація на 2022-2024 роки. Офіційний сайт Міністерства фінансів України. URL: <https://www.mof.gov.ua/storage/files/%D0%91%D1%8E%D0%B4%D0%B6%D0%B5%D1%82%D0%BD%D0%B0%20%D0%B4%D0%B5%D0%BA%D0%BB%D0%B0%D1%80%D0%B0%D1%86%D1%96%D1%8F%20%D0%BD%D0%B0%2022-2024%20%D1%80%D0%BE%D0%BA%D0%B8.pdf>

13. Бюджетний кодекс України: Закон України від 08.07.2010 р. № 2456-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17#Text>

14. Виконання доходів місцевих бюджетів. *Офіційний сайт Міністерства фінансів України*. URL: <https://mof.gov.ua/uk/vykonannia-dokhodiv-mistsevykh-biudzhetiv>

15. Гургула Т. В. Фінансове забезпечення спроможності територіальних громад: проблеми та шляхи їх вирішення. *Науковий вісник Мукачівського державного університету*. 2017. Вип. 1(7). С. 132-135

16. Державний веб-портал бюджету для громадян. URL: <https://openbudget.gov.ua/?month=12&year=2023&budgetType=LOCAL>

17. Десятнюк О., Ткачик Ф. Роль податкового потенціалу в розвитку місцевого самоврядування в Україні. *Світ фінансів*. 2021. № 1(66). URL: <http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/42440/1/%D0%94%D0%95%D0%A1%D0%AF%D0%A2%D0%9D%D0%AE%D0%9A.PDF>

18. Довідка щодо виконання доходів загального фонду місцевих бюджетів за 2023 рік без урахування непідконтрольних Україні територій до 24.02.2022 (оперативні дані). *Офіційний сайт Міністерства фінансів України*. URL: <https://mof.gov.ua/storage/files/%D0%94%D0%BE%D0%B2%D1%96%D0%B4%D>

[0%BA%D0%B0_%D0%BD%D0%B0_%D1%81%D0%B0%D0%B9%D1%82_%D0%B7%D0%B0_2023_%D1%80%D1%96%D0%BA.pdf](#)

19. Європейська хартія місцевого самоврядування. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_036#Text

20. Калкуле Е. Структура і розподіл повноважень у системі місцевого самоврядування Норвегії. *Економічний часопис-XXI*. 2016. № 11–12. С. 31–32.

21. Крутько М. Актуальні проблеми формування доходів місцевих бюджетів: правові аспекти та шляхи вирішення. *Юридичний вісник*. 2021. №6. URL: <http://yuv.onua.edu.ua/index.php/yuv/article/view/2269/2543>

22. Луніна І.О., Білоусова О.С., Фролова Н.Б. Особливості формування фіскального простору у воєнний та поствоєнний періоди. *Економіка та держава*. 2022. №4. URL: http://www.economy.in.ua/pdf/4_2022/6.pdf

23. Міністерство економіки, фінансів та промисловості Франції. URL: <https://www.economie.gouv.fr/>

24. Місцеві бюджети. *Державний веб-портал бюджету для громадян*. URL: <https://openbudget.gov.ua/local-budget?id=2600000000>

25. Місцеві фінанси: підручник / за ред. д. екон. наук, проф. О.Б. Жихор, д. екон. наук, проф. О.П. Кириленко. Київ: УБС НБУ, 2015. 579 с.

26. Онищук І. Аналіз місцевих бюджетів за 2023 рік. URL: <https://hromady.org/analiz-miscevix-byudzhativ-za-2023-rik/>

27. Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua>

28. Офіційний сайт Міністерства фінансів України. URL: <https://www.mof.gov.ua/uk/>

29. Податковий кодекс України: Закон України від 02.12.2010 р. № 755-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text>

30. Полишин Г. Місцеві податки та збори в Україні та за кордоном. *Фінансове право*. 2019. № 4. С. 162–165.

31. Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо забезпечення збалансованості бюджетних

надходжень: Закон України від 30.11.2021 р. №1914-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1914-20#Text>

32. Про місцеве самоврядування в Україні: Закон України від 21.05.1997 р. №280/97-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80#Text>

33. Про місцеві податки і збори : Декрет Кабінету Міністрів від 20.05.1993 р. №56-93. URL : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/56-93>

34. Про систему оподаткування : Закон України від 25.06.1991 р. №1251-ХІІ. URL : <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/1251-12>

35. Про схвалення Стратегії реформування системи управління державними фінансами на 2022-2025 роки та плану заходів з її реалізації: розпорядження Кабінету Міністрів України від 29 грудня 2021 р. № 1805-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1805-2021-%D1%80#Text>

36. Раделицький Ю. О. Місцеві бюджети в умовах поглиблення фінансової децентралізації в Україні: монографія. Львів: ЛНУ ім. Івана Франка, 2018. 312 с.

37. Старецька Л.І. Місцеве самоврядування: оглядовий курс. Київ, 2006. 88 с.

38. Стороженко Н.О., Височина А.В. Сучасний стан, проблеми та перспективи розвитку місцевих фінансів України. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського*. 2021. №5. Том 32. URL: https://www.econ.vernadskyjournals.in.ua/journals/2021/32_71_5/13.pdf

39. Територіальні громади в умовах децентралізації: ризики та механізми розвитку: монографія / за ред. Кравціва В. С., Сторонянської І. З. Львів: ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долишнього НАН України, 2020. 531 с.

40. Фатюха Н. Г., Тертиця О. А. Сучасний стан та перспективи розвитку бюджетів в умовах децентралізації. *Ефективна економіка*. 2020. № 11. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/11_2020/64.pdf

41. Фінансова інфраструктура України: стан, проблеми і перспективи розвитку: монографія; за заг. ред. В.М. Опаріна, В.М. Федосова. К.: КНЕУ. 2016.

695 с.

42. Фінансові інструменти регіонального розвитку в Україні в умовах децентралізації : монографія / М.Д. Бедринець, М.О. Кужелєв, Т.А. Коляда та ін.; за загальною редакцією к.е.н., доцента М.Д. Бедринець. Ірпінь : Університет ДФС України, 2021. 318 с.

43. Фінансування регіонального розвитку: стратегія і методи: монографія / М.В. Гусятинський, В.І. Куценко, Г.І. Євтушенко, Т.В. Лобунець та ін.; за заг. ред. д.е.н., проф. В.П. Ніколаєва. Ірпінь: Видавництво НУДПСУ, 2015. 410 с.

ДОДАТКИ

**Етапи становлення та розвитку
системи місцевих податків та зборів в Україні**

№ з.п.	Період	Характеристика періоду	Правове поле та особливості встановлення місцевих податків та зборів
1.	1991–2010 рр.	Період зародження та становлення системи місцевого оподаткування	Декрет Кабінету Міністрів України «Про місцеві податки і збори» від 20.05.1993 р. [33]; Закон України «Про систему оподаткування» від 25.06.1991 р. [34]. Встановлення переліку 2 місцевих податків і 14 місцевих зборів
2.	2011–2015 рр	Період розвитку системи місцевого оподаткування	Податковий кодекс України [29]. Внесення змін до переліку місцевих податків і зборів шляхом зменшення кількості місцевих податків та зборів, які мали низьку фіскальну віддачу. Перелік місцевих податків та зборів складав: податок на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки, єдиний податок, збір за провадження деяких видів підприємницької діяльності, збір за місця для паркування транспортних засобів та туристичний збір.
3.	2016–по теперішній час	Період удосконалення місцевого оподаткування (період фінансової децентралізації)	Внесення змін до Податкового кодексу України на підставі прийняття законодавчих та інших нормативно-правових актів стосовно децентралізації. До місцевих податків включено: єдиний податок та податок на майно (податок на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки для об'єктів нежитлової та житлової нерухомості; транспортний податок; плату на землю). Місцеві збори – туристичний збір та збір за місця для паркування транспортних засобів.

Джерело: згруповано автором.